

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DE TELAFİ EDİCİ ETKİ VE ETKİNLİK
HİPOTEZİNİN TEST EDİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman Hazırlayan
Prof .Dr. Tayfur BAYAT Kadir Anıl ŞİŞMAN**

MALATYA- 2021

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE TELAFİ EDİCİ ETKİ VE ETKİNLİK
HİPOTEZİNİN TEST EDİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir Anıl ŞİŞMAN

**Danışman
Prof .Dr. Tayfur BAYAT**

MALATYA, 2021

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Tayfur BAYAT danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Türkiye’de Telafi Edici Etki ve Etkinlik Hipotezinin Test Edilmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Kadir Anıl ŞİŞMAN

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Telafi Edici Etki ve Etkinlik Hipotezinin Test Edilmesi” başlıklı çalışma İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında Prof. Dr. Tayfur BAYAT danışmanlığında hazırlanmış yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada Türkiye’de telafi edici etki ve etkinlik hipotezinin hangisinin geçerli olduğu araştırılmış, ekonometrik analiz uygulanarak incelenmiş bir çalışmadır.

Yüksek lisans tez çalışmamın planlanmasında, yürütülmesinde benimle bilgi, tecrübe, kıymetli vaktini paylaşan ve en önemlisi samimiyet ve güler yüzünü hiçbir zaman eksik etmeyen çok kıymetli danışmanım Prof. Dr. Tayfur BAYAT’ a çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca aldığım her kararda ve çıktığım her yolda her zaman desteğini hissettiğim, her durumda arkamda bir dağ gibi duran ve durmaya da devam edecek olan canım aileme ve yanımda olan herkese sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Küreselleşme bütün hayatı ve bütün ekonomik göstergeleri farklı yönlerden etkisi altına alan bir süreçtir. Küreselleşme ile birlikte yerel ekonomiler ve yöneticiler dışsal etkilere ve şoklara maruz kalmaktadır. Şoklara maruz kalan bireylerin korunmasını devlet üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 1961-2014 dönemine ait olan ticari açıklık oranı ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi telafi edici etki ve etkinlik hipotezi bağlamında test edip analiz etmektir. Bu bağlamda telafi edici etki ve etkinlik hipotezinin Türkiye için önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Türkiye'de telafi edici etkinin geçerli olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Telafi Edici Etki, Etkinlik Hipotezi, Ticari Açıklık, Kamu Harcamaları

ABSTRACT

Globalization is a process that effects all life and all economic indicators from different aspects. Local economies and directors are exposed to external influences and shocks with globalization. The state undertakes the protection of the individuals exposed to shocks. The aim of this study is to analyse and test the relationship between commercial gap ratio and public expenditures belonging to the 1961-2014 period in terms of compensatory effect and effectiveness hypothesis. In this context, the importance of compensatory effect and effectiveness hypothesis for Turkey was studied. Internet research is the large part of the study. According to the findings compensatory in Turkey has reached to the effect that blood is available. According to the findings, it was concluded that the compensatory effect is valid in Turkey. Keywords: Compensatory Effect, Effectiveness Hypothesis, Commercial Gap, Public Expenditures

Keywords: Compensatory Effect, Effectiveness Hypothesis, Commercial Gap, Public Expenditures

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ	x
KISATMALAR.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ETKİNLİK HİPOTEZİ VE TELAFİ EDİCİ ETKİ HİPOTEZİ

1.1. Telafi Edici Etki Hipotezi	3
1.1.1. Telafi Edici Etki Hipotezinin Argümanları: Ekonomik Güvensizlik, Volatilite ve Gelir Eşitsizliği	4
1.1.1.1. Ekonomik Güvensizlik	5
1.1.1.2. Ekonomik Volatilite.....	6
1.1.1.3. Artan Gelir Eşitsizliği.....	8
1.1.2. Etkinlik Hipotezi.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER

2.1. Türkiye'de Kamu Harcamaları	18
2.1.1. Dışa Açıklık ve Kamu Büyüklüğü Arasındaki İlişki	19
2.1.2. Türkiye'de Kamu Harcamalarının Gelişimi.....	20
2.1.2.1. Ekonomik Ayrıma Göre Kamu Harcamaları	21
2.1.2.1.1. Genel Yönetim Harcamaları	21
2.1.3. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri	25
2.1.3.1. Ekonomik Faktörler	25
2.1.3.1.1. Makroekonomik İstikrar	26

2.1.3.1.2. Sermaye Birikimi ve Yatırımlar	26
2.1.3.1.3. Uluslararası Ticaret, Dışa Açıklık ve Dış Borç.....	26
2.1.3.1.4. Yapısal Dönüşüm Reformları	27
2.1.3.2. Demografik Faktörler (Nüfus).....	27
2.1.3.3. Teknolojik Gelişme	27
2.1.3.4. Doğal Kaynaklar, Coğrafya ve İklim.....	28
2.1.3.5. Siyasi, Sosyal ve Kültürel Faktörler.....	28
2.1.4. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	28
2.1.5. Ödemeler Bilançosu.....	38
2.1.5.1. Dönemler İtibariyle Türkiye'nin Ödemeler Bilançosu.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELAFİ EDİCİ ETKİ VE ETKİNLİK HİPOTEZİNİN TÜRKİYE İÇİN SINANMASI

3.1. Literatür Taraması	44
3.2. Veri, Yöntem ve Değişkenler.....	47
3.3. Ampirik Sonuçlar ve Bulgular	47
SONUÇ	61
KAYNAKÇA.....	64

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Bölgeler İtibariyle Kişi Başına GSYİH Volatilitesi: 1961-2006	8
Grafik 2.1. Türkiye'de Mal ve Hizmetlerin İhracatı	29
Grafik 2.2. Türkiye'de GSYİH Büyümesi	30
Grafik 2.3. Kişi Başına GSYİH	31
Grafik 2.4. Kişi Başına GSYİH (Cari).....	32
Grafik 2.5. Brüt Tasarrufların GSYİH İçerisindeki Payı.....	33
Grafik 2.6. Ticaretin GSYİH İçerisindeki Payı	34
Grafik 2.7. GSYİH (Cari)	35
Grafik 2.8. Nihai Tüketim Harcamaları (% GSYİH)	36
Grafik 2.9. Merkezi Yönetim Borcu, Toplam (%GSYİH)	37
Grafik 2.10. Cari Bilanço Hesabı (%GSYİH)	40
Grafik 2.11. Uluslararası Ticaret Üzerinde Vergiler (% Gelir).....	41
Grafik 2.12. Enflasyon, Tüketici Fiyatları (% Yıllık)	42
Grafik 3.1. Ters Kökler.....	51
Grafik 3.2. Etki-Tepki Fonksiyonları	52
Grafik 3.3. Akaike Bilgi Kriteri.....	59

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Gini Katsayısındaki Gelişmeler	11
Tablo 1.2. Toplam Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı (%).....	14
Tablo 1.3. OECD Ülkelerinde Çeşitli Gelirler Üzerindeki Vergi Yükü (%).....	16
Tablo 2.1. Merkezi Yönetim Harcamaları Gelirler (2018)	21
Tablo 2.2. Merkezi Yönetim Harcamaları Giderler (2018)	22
Tablo 2.3. Merkezi Yönetim Mali Olmayan Varlıklar (2018).....	23
Tablo 2.4. Merkezi Yönetim Mali Varlık ve Yükümlülük İşlemleri (2018)	24
Tablo 3.1. Korelasyon Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 3.2. Tanımlayıcı İstatistikler	48
Tablo 3.3. ADF (1981) Birim Kök Testi Sonuçları	49
Tablo 3.4. Optimal Gecikme Uzunluğu 2 İçin Otokorelasyon Sonuçları	50
Tablo 3.5. Optimal Gecikme Uzunluğu 2 İçin Değişen Varyans Sonuçları	50
Tablo 3.6. Varyans Ayrıştırması Sonuçları.....	54
Tablo 3.7. Granger Nedensellik Testi	58
Tablo 3.8. ARDL Testi Sonuçları	58
Tablo 3.9. Parametre Tahmin Sonuçları	59

KISATMALAR

İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
ILO	: International Labour Organization
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İMF	: Uluslararası Para Fonu
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
VTÖ	: Vergi ve Transfer Öncesi
VTS	: Vergi ve Transfer Sonrası
KDV	: Katma Değer Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
DV	: Damga Vergisi
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

GİRİŞ

Küresel piyasa yerel ekonomiler üzerinde etki göstermekte ve tüketicilerin dışarıdan gelen risklere daha çok maruz kalmasına neden olmaktadır. Hükümet, bireyleri dışarıdan gelen etkilere karşı korumak zorundadır. Küreselleşen dünya ile birlikte liberal ekonomiler ön plana çıkmaktadır. Ekonomide meydana gelen ticari açıklık ile birlikte bireylerin dış etkilere maruz kalmaması için sorumluluklar üstlenen devlet, harcamalarında bir artış meydana getirmektedir. Bu artışa neden olan etken herkese eşit olarak sunulan kamusal mal ve hizmetlerdeki değişim ve faydanın devlet tarafından aracısız olarak dağıtılması istekliliğidir.

Geçen zaman zarfında, teknolojik ürünlerin giderek gelişmesi ve bunların hızlı bir şekilde piyasalaşması bireylerin günlük yaşantılarında vazgeçilmez bir yer almaya başlamıştır. Bu durum klasik kamu maliyesi anlayışında da farklılıklar yaratmaya başlamıştır. Normalde hükümet tarafından üretilmesi beklenen " tam kamusal, yarı kamusal ve özel tüketime yönelik mallar" gibi malların yapısında da farklılaşmalar oluşmaya başlamıştır. Klasik maliye görüşüne göre kamu harcamalarındaki artış sosyal gelişmelere ve savaşlar gibi etkenlere dayanırken; küreselleşme ile birlikte bu etkenlerde artış veya azalış gözlenmektedir.

Küreselleşme sürecinde kamu harcamalarındaki meydana gelen değişimlerin neyden kaynaklandığını inceleyebilmemiz için karşımıza telafi edici etki ve etkinlik hipotezi kavramı çıkmaktadır. Telafi edici etki hipotezine göre, dışa açık ekonomilerde daha fazla şoklara maruz kalan bireyler devletten sosyal güvenliklerinin etkilenmemesi için güvenlik taleplerini arttıracak ve bunun da devlet harcamaları üzerinde ve vergi oranları üzerinde arttırıcı bir etki yaratacağı öne sürülmektedir.

Küresel piyasalardaki bu hareketliliğin nelerden kaynaklandığını anlayabilmek için bahsi geçen bu hipotezlerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve bu hareketliliğin kaynağının araştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada ilgili kavramsal boyut

literatür incelemesi doğrultusunda araştırılarak ekonometrik analiz bulgularının yorumlanması ile analiz edilecektir.

Çalışmamızın amacı Türkiye'de telafi edici etki ve etkinlik hipotezini araştırmak ve ticari açıklık ile kamu büyüklüğü arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışma ekonometrik analiz yapılarak incelenen bir çalışmadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde telafi edici etki ve etkinlik hipotezi kavramsal olarak anlatılacaktır. İkinci bölümde Türkiye'de kamu harcamaları ve ödemeler dengesi yer alacak olup kamu harcamalarının yıllar bazında etkisi incelenecektir. Üçüncü bölümde literatür taramasına yer verilecek; yöntem, veri ve bulgulara değinilecektir. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapıp Türkiye için telafi edici etki ve etkinlik hipotezinin hangisinin geçerli olduğu anlatılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETKİNLİK HİPOTEZİ VE TELAFİ EDİCİ ETKİ HİPOTEZİ

1980 senelerinde Türkiye'de yaşanan darbe girişimlerinden sonra ekonomik düzende gelişmeler başlamış ve bu gelişmeler küreselleşme sürecine paralellik göstererek kamu harcamaları ve küreselleşme arasındaki ilişkilerin incelenmesinde bilimsel çalışmalar açısından hızlı bir artış seyri göstermiştir (Altay ve Aksu, 2013: 130-154).

Ekonomide etkinlik hipotezi ve telafi edici etki hipotezinin yapılmakta olan hükümet harcamaları üzerinde arttırıcı bir etki mi yoksa azaltıcı bir etki mi olduğunu saptayabilmek için karşımıza " etkinlik hipotezi (efficiency hypothesis) " ve " telafi edici etki hipotezi (compensation hypothesis) " kavramları çıkmaktadır (Garrett ve Mitchell, 2001: 145-177; Garrett, 2001a: 3-29; Schulze ve Ursprung, 1999: 295-352; Kaufman ve Segura-Ubiergo, 2001: 553-587).

Bahsi geçmekte olan iki hipotezinde temelinde ampirik bulgular yatmaktadır. Her iki hipotezde teorik olarak birbirlerinin zıttı bir görüş ortaya koymalarına rağmen bu iki hipotez ampirik araştırmaların alt yapısını oluşturmuştur.

1.1. Telafi Edici Etki Hipotezi

Telafi edici etki hipotezine göre, küreselleşme ile birlikte devlet harcamaları üzerindeki etkiler gözlemlenirken küreselleşmenin siyasi karar alma mekanizması üzerinde talep yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir (Durdu, 2009: s.37-50).

Ülkeler dünya ile daha fazla etkileşim içinde olduklarında, bireyler dışarıdan gelen şoklara daha çok maruz kalacaklardır. Buda bireyler üzerinde bir dış risk oluşacağı düşüncesine sebep olacaktır. Dış risklerden etkilenen bireyler devletten daha fazla kamu harcamaları gerçekleştirmelerini beklemektedirler ve ayrıca dışardan gelen şoklardan dolayı oluşacak olan zararların devlet tarafından giderilmesi arayışına gireceklerdir (Rodrick, 1998: 997-1032; Gemmell vd. 2008: 151-171).

Telafi edici etki hipotezi, küreselleşmenin sebep olduğu sosyal maliyetleri karşılayabilme açısından refah devleti kavramını ön plana çıkartmaktadır. Refah devlet

anlayışı ile birlikte sanayileşmiş ülkelerde ortaya gelirden adaletsizlik ve ekonomide güvensizlik gibi sorunlar karşısında hükümetin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği kanısına dayanmaktadır (Durdu, 2009: 37-50).

Küreselleşme ile birlikte ülkelerde olumlu yönde bir gelişme olabilir. Örneğin; piyasada gerçekleşmekte olan üretim ve yatırım harcamaları uzun dönemde daha fazla fayda göstererek bireysel davranışlar üzerinde pozitif bir etki yaratabilir. Diğer yandan ise; küreselleşme siyasi mekanizmalar üzerinde de kısa dönemde daha farklı etki yaratabilir. Piyasada artmakta olan eğilimler ülke içerisinde bir ekonomik eşitsizlik ve güvensizlik problemi yaratabilir. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı ise halk devletten daha fazla sosyal yardım ve güvence talebinde bulunabilir (Garret, 2001: 3-29).

Telafi edici etki hipotezi aynı zamanda kamu harcamaları üzerinde bir yapısal etkiye de neden olmaktadır. Kamu harcamalarından sosyal harcamalara doğru bir kayma eğilimi içerisinde olduğu görülebilmektedir. Çünkü üretim faktörlerinden olan emek hareketliliği, üretim faktörlerinden bir diğeri olan sermaye hareketliliğine nazaran küreselleşme sürecinden daha fazla etkilenmektedir. Bu nedenlerden dolayı ekonomik birim olarak adlandırılan devlet, ülke içerisinde bir istikrar sağlama açısından harcamalarını dışsal şoklara maruz kalan kişileri korumaya yönelik olmak amacıyla bir seyir izlemişlerdir (Klien vd. ,2009).

1.1.1. Telafi Edici Etki Hipotezinin Argümanları: Ekonomik Güvensizlik, Volatilité ve Gelir Eşitsizliği

Telafi edici etki hipotezi, küreselleşme süresinde hükümet harcamalarının artış eğiliminde olduğunu gösteren birkaç argüman bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik güvensizlik, volatilité ve gelir eşitsizliğidir. Bu tarz siyasi nedenler ülke sınırları içerisinde yaşamakta olan, talep cephesini oluşturan bireylerin uğradıkları ve uğrayacakları zararların devlet tarafından karşılamasına yönelik bir talebe neden olacaktır (Altay ve Aksu, 2013: 130-154).

Bunlarla birlikte birey gelecekte de söz konusu şoklara maruz kalmaları ihtimaline karşılık bunların şimdiden azaltılmasına yönelik önlemler alınmasını devletten talep etmektedirler. Dolayısıyla telafi edici etki hipotezi küreselleşmenin hükümet harcamaları

üzerindeki etkisini siyasi bir karar alma mekanizmasının talep yönünü ele alarak açıklamaya çalışmaktadır (Altay ve Aksu, 2013: 130-154).

1.1.1.1. Ekonomik Güvensizlik

Ekonomik güvensizlik Türkiye ekonomisinde farklı yönler aracılığı ile ele alındığından dolayı net bir tanıma sahip değildir. Genel olarak daha objektif bir perspektifin yanı sıra biraz daha öznel bir anlam içerdiğinden dolayı tanımlamalar biraz daha iyimser ve olumlu bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Herhangi bir şeyden endişe duyulması ya da daha fazla güvenlik problemi çekilmesi nesnel bir kavram yani sübjektiftir. Ekonomik güvensizlik halkın gelecekte oluşacak şoklara maruz kalması sonucu ekonominin gidişatından bekledikleri olumsuzluklar olarak tanımlanabilir. Ekonomik güvensizlik kavramı, toplulukların şoklarla başa çıkabilmek için gerekli imkanlara ve yeterli güce sahip olmamasından ve bu negatif olayları gidermek için gerekli bütçeleri karşılayamamasından dolayı ortaya çıkmaktadır (United Nations, 2008).

Daha dar bir bakış ile ekonomik güvensizlik ele alındığında, bireylerin ekonomik talihsizlik (economic misfortune) riski kavramalarından dolayı ortaya çıkmaktadır (Dominitz ve Manski, 1997: 261-287).

Ekonomik yetersizlik, halkın devletin üretmiş olduğu mal ve hizmetleri satın alamaması veya bunları tedarik etme yeterliliğine sahip olmaması olarak açıklanabilir. Halkın yaşamını devam ettirebilmeleri ve gerekli olan mal ve hizmetleri satın alabilmesi için bir gelir kaynağının bulunması gerekmektedir. Dünyadaki pek çok toplumlarda gelir kaynağı büyük şirketlerinkine benzer ya da farklı kesimlerdeki insanlar gibi sermayeden kaynaklı kar payına bağlı değil; beden gücünün daha fazla olduğu emek faktörünün karşılığı olan ücrete dayalı bir getiri olduğu için bireyler gerekli hizmetleri zaman zaman temin edememektedirler. Bu nedenden dolayı ekonomik güvensizlik temelde emek piyasasının yol açmış olduğu istihdam ve emeğin karşılığı olan ücret düzeyindeki dalgalanmalardan kaynaklanmaktadır (Scheve ve Slaughter; Anderson ve Gascon, 2007: 9339).

Ekonomik güvensizlik konusu üzerinde dikkatlerin çok fazla olmasının temel nedeni ekonomik güvensizliğin ortadan kalkması ve en aza indirgenmesi için kamu harcamalarında bir artış seyrinin yaşanmasıdır. Devlet bu durumu oldukça

üstlenmektedir. Geçmişten günümüze kadar birçok sanayileşmiş ülkede sosyal güvenlik harcamaları kamu harcamalarının üstünde bir harcama ve büyük payların sahibi olmaya başlamıştır (Osberg, 1998).

1.1.1.2. Ekonomik Volatilité

Telafi edici etki hipotezinin argümanlarından bir diğeri de ekonomik volatilitedir (economic volatility). Volatilité piyasada bir istikrarsızlığa neden olmaktadır ve istikrarsızlığın ortadan kaldırılabilmesi için kamu müdahalelerinin oluşmasına bir ortam hazırlamaktadır. Volatilité, piyasada menkul kıymet fiyatlarının kısa bir zaman aralığında gösterdiği dalgalanma olarak bilinmektedir (İMKB, 2010).

Volatilité temelinde iki temel unsura dayanmaktadır. Bunlar değişkenlik ve belirsizliktir. Değişkenlik piyasada gerçekleşmekte olan tüm hareketleri ifade ederken; belirsizlik ise piyasada gerçekleşen fakat bilinmeyen hareketleri anlatmaya yardımcı olmaktadır. Bireyler, şirketler ve politikacılar genellikle tahmin edilebilen değişkenliklerle mücadele etme hususunda daha iyidirler. Tahmin edilemeyen şeylerle ilgili olmak esasında daha önemlidir (Wolf, 2005: 45-65).

Teorik açıdan artmakta olan dış ticaret hacmi ile birlikte ekonomide gerçekleşmekte olan volatilitenin üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu tam olarak çıkarılamamakla birlikte (Kose vd., 2003); sermaye hareketliliğinde meydana gelen engelleri ortadan kaldırmak yatırımların volatilitesi üzerinde artış yönlü bir etki yaratabilir (Razin ve Rose, 1992: 4208).

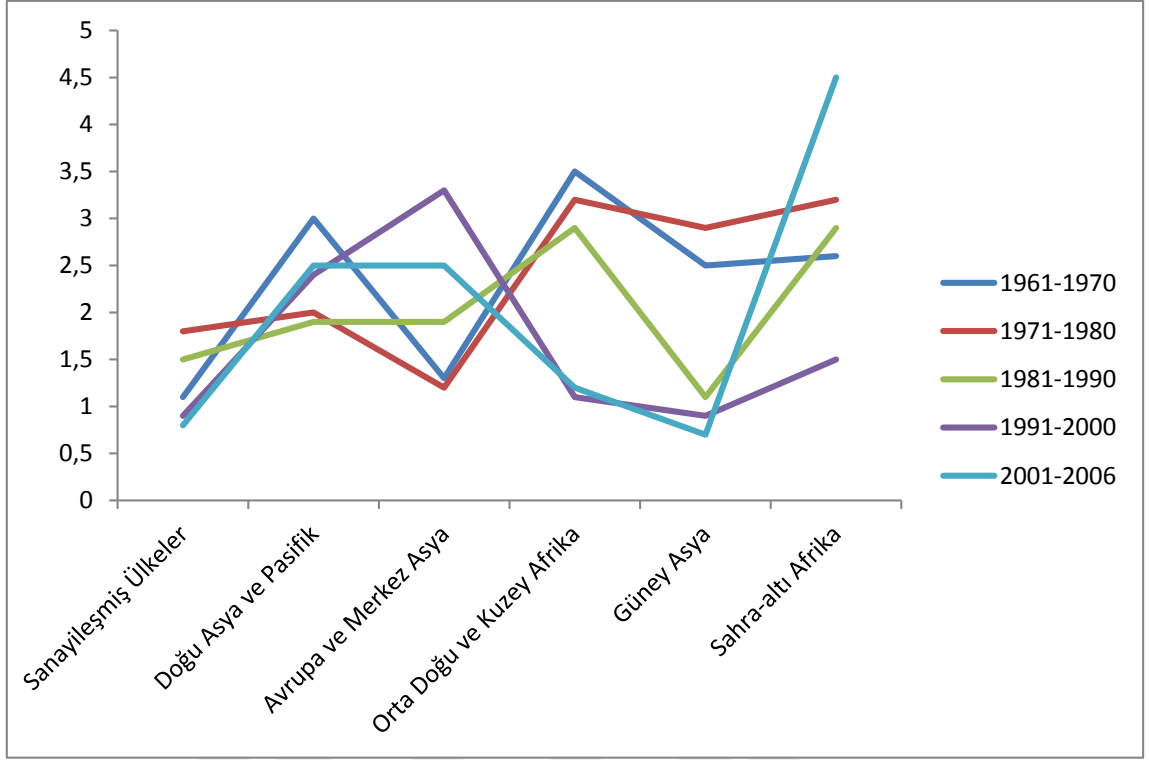
2000 senesinde Easterly, Islam ve Stiglitz 1960-1997 senelerini inceleyerek yapmış oldukları araştırmada 74 ülkede yıllık verilerin kullanılması sonucu hasıla volatilitésinin nedenlerini gözlemlemişlerdir. Yaptıkları analizle ekonomik sektörde gelişmişlik düzeyi arttıkça volatilité de bir azalış meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra dışa açıklıkta meydana gelen artış gelişmekte olan ülkelerde hasıla volatilitésini arttırmıştır (Islam vd., 2000).

Kose ve diğeri (2003) gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkelerde makroekonomik volatilitédeki değişimler detaylı bir şekilde ele almışlardır. Finansal

açıklığın nedeninin artmakta olan tüketim volatilitesi ile ilişkili olduğunu görmüşler fakat bu ilişkinin belli bir eşik değerine kadar geçerli olduğunu fark etmişlerdir.

Dünyada meydana gelen toplam hasıla üzerinde gerçekleşmekte olan büyüme hızı 1960-1980 seneleri arasında yaklaşık olarak %2.4 iken; 1980-2000 seneleri arasında ise bu oran azalmış ve %2.8 seviyelerinde gerçekleşmiştir. İncelenmekte olan bu dönemde gelişmekte olan ülkelerdeki kişi başına düşen GSYİH da meydana gelen büyüme hızı yarı yarıya bir düşüş göstererek %2.4'ten %1.1'e gerilemiş ve büyüme hızında meydana gelen volatilitte artış göstererek %1.05'ten %2.25 seviyelerine ulaşmıştır. Veriler küreselleşmenin makroekonomik volatilitte de bir artış meydana getirmesinde etkili olduğunu göstermektedir (ILO, 2004).

İncelenmekte olan bu dönemde, gelişmekte olan ülkelerin daha büyük ve daha hareketli bir sermaye akımıyla karşılaşmasına imkan tanımış fakat sermaye kontrolleri gibi kısıtlamaları kullanma imkanları ise giderek azalmıştır. Küreselleşme süresinde kişi başına GSYİH ve GSYİH büyüme hızlarındaki volatilitte bir artış göstermesine rağmen; birçok ülkede düşük büyüme hızı gerçekleşmiştir. Düşük büyüme hızı ve büyüme hızındaki volatilitede meydana gelen artış karşımıza ekonomik güvensizliği artıran iki önemli olgu olarak çıkmaktadır (ILO, 2004).

Kaynak : Perry (2009)

Grafik 1.1. Bölgeler İtibariyle Kişi Başına GSYİH Volatilitesi: 1961-2006

Grafiğe bakıldığında GSYİH volatilitesinin ele alınan ülke grupları ve incelenen yıllar itibariyle birbirinden farklı olduğu gözlemlenmektedir. GSYİH volatilitesi Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Güney Asya ülkelerinde 1970'li ve 1980'li yıllar arasında azalan bir eğim göstermekteyken; Doğu Asya ve Pasifik, Avrupa ve Merkez Asya ülkeleri arasında ise 1990'lı yıllarda artan bir eğilim göstermektedir. 2000 yıllara gelindiğinde ise Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika ülkelerinde ise GSYİH volatilitesinde bir artış gözlemlenirken 1980'lerden sonra Sanayileşmiş ülkeler azalan yönde bir eğilim sergilemiştir.

1.1.1.3. Artan Gelir Eşitsizliği

Telafi edici etki hipotezinin bağımlı olduğu bir diğer argüman ise küreselleşme döneminde artan gelir eşitsizliğidir. Ekonomik politikalar gelir dağılımında adaletin sağlanmasını temel amaçlarından biri olarak göstermektedirler. Ülkede iç huzursuzluğun çıkmaması ve refahın sağlanabilmesi için gelir dağılımının sağlanabilmesi oldukça önemlidir (Altay ve Aksu, 2013: 130-154).

Ekonomide oldukça önemli olan gelir dağılımı, pek çok iktisatçılar tarafından ele alınmış ve birçok iktisadi düşünce okulları tarafından incelenmiştir (Rakıcı, 2008). İktisadi düşünce okullarının temelinde gelir dağılımı incelenmesi esas olarak birincil gelir dağılımı bünyesinde şekil kazanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında hükümette bir dağıtım fonksiyonu ön plana çıkmış ve ilgi daha sonra ikincil gelir dağılımı üzerine yönelmiştir (Bilen ve Es, 1998: 376-399). 1980 senesinden sonra ise gelir dağılımındaki istatistik verileri toplanmış ve belli incelemelerden sonra konu yoğun bir şekilde ele alınmıştır.

İktisatta önemli bir yere sahip olan Hecksher-Ohlin Teorisi çerçevesinde ticari açıklığın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi açıklanmıştır. Teori bir ülke hangi üründe diğer ülkelere nazaran o ürünün üretim faktörüne zengin olarak sahipse o üründe diğer ülkelere nazaran karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olur ve bu ürünlerin ihracatı şeklinde gerçekleştirir (Seyidoğlu, 1999).

Gelişmiş ülkelerde daha çok yüksek düzeyde vasıflı iş gücü çok iken; geliştirmekte olan ülkelere ise bunun tersine nispeten düşük vasıflı bir işgücü bolluğu bulunmaktadır. İki ülke arasındaki ticaret, gelişmiş ülkelerdeki vasıflı işgücü arzının vasıfsız işgücü arzına nazaran nispeten fazla olması sahip olduğu karşılaştırmalı üstünlük nedeniyle vasıflı işgücüne sahip kişilerde uzmanlaşmaya neden olmaktadır ve vasıfsız işgücü tarafından üretilen ürün miktarında bir azalma meydana gelmektedir. Dolayısıyla gelişmiş olan ülkelere işgücüne ödenen ücretler artmakta ve ürün fiyatları da buna nazaran bir artış göstermektedir. Bu durumda vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasındaki farkın gelişmiş ülkelere daha fazla olmasına neden olmaktadır (Wood, 1998: 1463-1482).

Dış ticaret açıklığı, vasıflı işgücüne ve sermaye bolluğuna sahip olan ülkelere gelir eşitsizliğinin artmasına neden olabilmektedir. Fakat vasıfsız iş gücünün daha çok olduğu ülkelere ise gelişmiş ülkelere nazaran gelir eşitsizliğini azaltabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı küreselleşme gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelere gelir eşitsizliğini arttırırken; gelişmişlik seviyesi düşük olan ülkelere ise gelir eşitsizliğini azaltmaktadır (Garret, 2001b).

Ülke içerisine gelmekte olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları, verimli olmayan işgücünün yüksek olduğu ülkelerde yeni bir istihdam sahası oluşturmaktadır. Bu durumda, gelişmekte olan ülkeler ekonomik yönden bir daralma içerisinde oldukları dönemde direkt yabancı sermaye çıkışları ülkede işsizlik oranında bir artış göstermekte ve gelir eşitsizliğinin daha da bozulmasına neden olmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye hareketliliği, gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğinde bir daralmaya sebep olurken, gelişmekte olan ülkelerde ise gelir eşitsizliğinde bir genişlemeye yol açmaktadır (Çelik ve Badas, 2010: 353-370).

Dünya son 20 senelik periyotta hızlı bir ticari ve finansal küreselleşmeye neden olmuştur ve bu durumda birçok ülkede gelir eşitsizliğinde artış meydana getirmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF)'na göre ülkeler arasında meydana gelen gelir eşitsizliğinde küreselleşmeden ziyade teknolojiye hızlı gelişimler daha fazla etken olmuştur. Ticarete meydana gelen serbestleşme gelir eşitsizliği ile ilişkili iken; finansal serbestleşme gelir eşitsizliğindeki artış ile ilişkilidir (IMF, 2007).

Gelişmekte olan ülkelerle birlikte gelişmiş ülkelerde, küreselleşen dünya ile daha fazla bir uyum içinde olmasıyla birlikte hızlı ilerleyen teknolojik gelişmelerden dolayı önemli bir yapısal dönüşümle karşılaşmıştır. Bu dönüşüm ile birlikte kalifiyeli işgücü daha çok ödüllendirilmiş ve vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasındaki gelir farkları daha da büyümüştür. Vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasındaki farkın açılmasında çeşitli faktörler etken olmuştur.

Dış ticaret ve finansal etkideki hızlı gelişimler bu etkenlerden bir tanesi olmuştur ve emek talebini yüksek nitelikli işgücüne kaydırmıştır. 2008 senesinde gerçekleşen ticari entegrasyon, finansal entegrasyon ve AR-GE harcamaları 1980 senesine nazaran ticari entegrasyonda yaklaşık üç kat, finansal entegrasyonda yaklaşık altı kat ve AR-GE harcamalarında ise yaklaşık dört katın üzerinde bir artış seyri göstermiştir. Diğer bir etken ise teknolojiye yeniliklerin ve gelişmelerin vasıflı işgücü lehine daha çok sanayi sektörü ve üretim teknolojilerindeki üretim sektörüne kaymasından kaynaklanmaktadır (OECD, 2011a).

Tablo 1.1. Gini Katsayısındaki Gelişmeler

Ülker	80'li yılların ortalaması		90'lı yılların ortalaması		2000'li yılların ortalaması		1980-2000yıllar değişim %	
	VTÖ	VTS	VTÖ	VTS	VTÖ	VTS	VTÖ	VTS
Danimarka	0,37	0,22	0,42	0,22	0,42	0,23	11,80	4,98
Finlandiya	0,39	0,21	0,48	0,22	0,48	0,25	24,81	21,53
Almanya	0,44	0,25	0,46	0,27	0,50	0,29	13,67	13,55
Yunanistan	0,43	0,34	0,45	0,34	0,45	0,32	6,57	-4,46
İtalya	0,42	0,31	0,51	0,35	0,56	0,35	32,62	13,92
Lüksemburg	0,38	0,25	0,43	0,26	0,45	0,26	18,54	4,45
Hollanda	0,47	0,27	0,48	0,30	0,43	0,28	-9,94	4,41
Portekiz	0,44*	0,33*	0,49	0,36	0,54	0,39	24,31	17,02
İsveç	0,40	0,20	0,44	0,21	0,43	0,23	6,93	18,18
İngiltere	0,42	0,31	0,45	0,34	0,50	0,33	19,33	7,12

Kaynak: OECD Stat (2012)

Tabloda analizde kullanılan bazı ülkelerde ki Gini katsayısı gelişmeleri gösterilmiştir.

Vergi ve transfer ödemeleri öncesi ile vergi ve transfer ödemeleri sonrası hesaplanmış olan Gini katsayısı ile birlikte ele alınan ülkelerde bir artış olduğu gözlenmektedir. Böylece 2000 senelerin ortalarında 80'li yıllara nazaran gelir eşitsizliğinin Yunanistan dışındaki ülkelerde artan yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir.

1.1.2. Etkinlik Hipotezi

Etkinlik hipotezi, telafi edici etki hipotezine nazaran küreselleşmenin kamu harcamaları üzerinde meydana getirdiği etkiyi siyasi karar alma mekanizmasının arz yönünü inceleyerek açıklamaktadır. Ticaret ve sermaye piyasalarında uluslararası entegrasyon kamusal mallardaki finansmanın sınırlandırılmasında etkilidir (Schulze ve Ursprung, 1999: 295-352).

Etkinlik hipotezine göre, küreselleşme etkinlikten kaynaklanan nedenlerden dolayı devlet harcamaları üzerinde mecburi bir kısıtlamaya sebep olmaktadır. Diğer bir deyişle, kamu harcamalarının kaynağı olan vergiler ile tedarik edilmesinde söz konusu olan vergiler, şirketler ve firmalar açısından üretimdeki maliyeti arttıran bir unsurdur ve firmalar ve şirketler üzerindeki rekabet gücünün azalmasına neden olan bir etkidir. Böylece firmalar, devletler üzerinde bir baskı yaparak piyasalara olan müdahalelerini azaltmalarını istemekte ve uluslararası piyasada rekabet gücünü arttırabilmeyi hedeflemektedirler (Borghini,2008).

Etkinlik hipotezinin temelinde, devlet harcamalarının yerli üreticiler için uluslararası piyasadaki rekabet edebilme gücünün azalması yatmaktadır. Devlet harcamaları ekonomide kısa dönemli borçlanmalar ile ya da ürünlere uygulanan vergiler ile finanse edilmektedir (Altay ve Aksu, 2013; 130-154).

Kişilerin gelirleri üzerinden ya da servet üzerinden alınmakta olan vergiler, bireylerde mevcut gelirlerinde bir azalmaya yol açmakta ve bireylerin yapacakları yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum kendisini artan oranlı vergi üzerinde daha fazla hissettirmektedir. Bunların yanı sıra borçlanma yüksek oranda reel faize yol açarak yatırımlarda bir daralma meydana getirmekte ve daha kıymetli bir reel döviz kuruna neden olmakta; bununla birlikte yerli üreticilerin piyasadaki rekabet güçlerini azaltabilmektedir (Garret ve Nickerson, 2001).

Etkinlik hipotezi ile birlikte küreselleşme devlet üzerinde iki önemli etkiye sahip olmaktadır. İlki, devletler mobil faktörler ve üretilen ürünler için bir yarış içerisinde bulunmaktadır. Önemli bir etken olan bu yarış harcamaları eğitim-öğretim, AR-GE, altyapı gibi özel sektör için daha verimli hükümet girdisi sayılabilecek harcamalara doğru yönelmekte ve etkinliği yükseltmek amacıyla uluslararası sözleşmelerle belirli bir ölçüde bütünleşen kurumsal değişiklikleri gerektirmektedir. Ancak, sosyal olan korumaya yönlendirilen harcamalar, azalmakta olan hükümet gelirleri ile birlikte daha çok genel hükümet hizmetleri talebi arasında kalmıştır (Tanzi, 2002: 116-127).

İkinci faktör ise; vergi getirileri finansal sermaye de nitelikli işgücü üzerinde daha etkili olmuş ve diğer ülkelerin daha çeşitli imkanlar sunmasıyla birlikte azalmıştır. Yüksek vergiler, mobilitesi artan bu etkenlerin başka ülkelere yönelmesi için güçlü bir

olumlu etki sağlamaktadır. Bu nedenle, nitelikli işgücü kaybı ve elde olan sermayenin yurtdışına çıkması ülkedeki büyümeyi ve vergi gelirlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan dolayı, küreselleşen dünya ile birlikte ülkeler daha çok maliyetli ve daha zor olduğu için yüksek vergileri sürdürememektedir (Tanzi, 2002: 116-127).

Küreselleşme dönemlerinde vergi oranlarında azalan yönde bir hareket gözlemlenmiştir. Sermaye gibi temel faktörler üzerinde uygulanan yüksek vergiler, ülke içerisinde elde edilen sermayedeki daha yüksek getirinin azalmasına neden olmakta ve vergilerin daha düşük uygulandığı yabancı ülkelere doğru bir eğilim hareketi içerisine girmektedir. Bu durumda, daha çok ticari açıklık olan ekonomilerde vergi rekabetinin daha düşük hacimli hükümet hacmi ile ilişkilendirilmiştir (Erauskin, 2011: 233-253).

Gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkeler birbirleri ile yaptıkları çok yönlü anlaşmalar ile gerçekleşmekte olan dış ticaret üzerinden alınan vergileri ve birbirleri arasındaki kısıtlamaları azaltmışlardır.

Gümrük vergileri ve ticari kısıtlamalar azaltılmasıyla birlikte ekonomideki rekabet gücünü arttırmaya yönelik bir eğilim amaçlanmıştır. Ancak, dış ticaret üzerinden alınan vergiler gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir getiri kaynağı oluşturmaktadır. Mesela 1975 senesinde, orta gelirli ülkelerdeki ticari açıklık vergilerinin toplam hükümet harcamaları içerisindeki payı %24.17 iken; geliri daha düşük olan ülkelerde ise bu oran %36.17'dir (Grunberg, 1998: 591-605).

Ancak, bahsi geçen bu oran 1995 senesinde orta gelirli ve düşük gelirli ülkeler için sırasıyla %13 ve %22 seviyelerinde gelmiş; 2003 senesinde ise %7 ve %16 seviyelerine gerilemiştir (World Development Indicator, 2005).

Tablo 1.2. Toplam Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı (%)

Ülkeler	1965	1985	2000	2005	2009	2010	2015	2017	2018
Avusturya	33,9	40,8	43,0	42,1	42,7	41,0	43,0	41,8	42,2
Danimarka	30,0	46,1	49,4	50,8	48,1	44,8	46,1	45,7	44,9
Finlandiya	30,4	39,8	47,2	43,9	42,5	40,8	43,9	43,3	42,7
Fransa	34,2	42,8	44,4	44,1	42,4	42,1	45,3	46,1	46,1
Almanya	31,6	36,1	37,5	35,0	37,3	35,0	37,0	37,6	38,2
Yunanistan	17,8	25,5	34,0	31,9	30,0	32,0	36,6	38,9	38,7
İrlanda	24,9	34,6	31,2	30,3	27,8	27,0	23,1	22,5	22,3
İtalya	25,5	33,6	42,2	40,8	43,4	41,9	42,9	42,1	42,1
Lüksembur	27,7	39,5	39,1	37,6	37,6	37,4	37,4	38,7	40,1
Hollanda	32,8	42,4	39,6	38,4	38,2	35,7	37,0	38,7	38,8
Portekiz	15,9	24,5	30,9	31,2	30,6	30,4	34,4	34,4	35,4
İspanya	14,7	27,6	34,2	35,7	30,6	31,2	33,6	33,7	34,4
İsveç	33,3	47,4	51,4	48,9	46,7	43,2	43,1	44,4	43,9
İngiltere	30,4	37,0	36,3	35,7	34,3	32,4	32,2	33,3	33,5
İzlanda	26,2	28,2	37,2	40,7	33,9	32,3	35,4	37,5	36,7
Türkiye	24,7	25,6	29,5	27,1	24,1	24,8	25,1	24,9	24,4
Ortalama	27,1	35,7	39,2	38,4	36,9	35,7	32,7	37,7	37,7

Kaynak: OECD (2018) <https://stats.oecd.org>

Tablo 1.2'e göre çeşitli ülkelerdeki GSYİH içerisindeki yüzdeler verilmiştir. 1965 senesinde tabloda ele alınan ülkelerin toplam vergi gelirlerinin GSYİH içerisindeki payı ortalama %27.1'dir. Bahsi geçen gösterge 1985 senesinde %35.7; 2000 senesinde %39,2; 2005 senesinde ise %38.4; 2009 senesinde %36,9; 2010 senesinde %35,7; 2015 senesinde %32,7; 2017 senesinde %37,7 ve 2018 senesinde ise %37,7 olarak gözlenmiştir. İncelenen ülkelerin toplam vergi getirilerinin GSYİH içerisindeki ortalama payı 1985 senesi ve 1965 seneleri incelendiğinde %31.7 seviyesinde bir artış göstermiştir. 2005 senesinde ise 1985 senesindeki veri ele alındığında incelenen ülkelerin toplam vergi getirilerinin GSYİH payı %7.5'lik bir artış göstermiştir. .

1965 senesi ve 1985 senesi yılları arasındaki toplam vergi getirilerinin GSYİH içerisindeki payındaki artış oranı, 1985-2005 ve 2000-2005 seneleri arasındaki gerçekleşen artış oranlarına nazaran daha yüksektir. Ülkeler bazında incelendiğinde 1965 senesinden beri vergi getirileri bir artış eğilimi içerisinde. Ancak, bahsi geçmekte olan bu artış 1965-1985 senelerinde daha yüksek seviyelerde iken, 1985-2005 senelerinde ise daha düşük bir seviyelerde gerçekleşmiştir.

Vergi gelirlerinde artışa neden olan pek çok etken bulunmaktadır Devlet harcamalarının GSYİH içerisindeki payı İkinci Dünya Savaşı dönemlerinden sonra büyük artış eğiliminde olmuştur. Mesela; 1937 senesinde Avusturya'da %20.6; Fransa'da %29; İrlanda'da %25.5; İngiltere'de %30; Hollanda'da %19 iken savaş sonrası dönemlerde ise bu oran Avusturya'da %35.7; Fransa'da %34.6; İrlanda'da %28; İngiltere'de %32.2 ve Hollanda'da %33.7 olarak gerçekleşmiştir. Yani bu durumda savaşın GSYİH üzerindeki etkisi gözden kaçırılmayacak bir gerçektir. Devlet harcamalarında meydana gelen artış eğilimi Keynesyen politikalar etkisiyle birlikte 1980 senelerine kadar süregelmiştir (Tanzi ve Schuknecht, 2000).

1980 senelerinde yaşanan olaylardan sonra küreselleşme eğilimlerinde artış yönlü eğilim vergi gelirlerinde hızlı bir şekilde azalışın meydana gelmesini sağlamıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde ki vergi oranlarındaki azalışlar dikkat çekmeye başlamıştır. Kurumlar vergisi oranları, 1980'li senelerden sonra tüm OECD ve Avrupa Birliği ülkelerinde düşürülmüştür (Öncel, 2005). Bu nedenle de vergi gelirlerinde meydana gelen artış hızı da bir azalış eğilimi içerisine girmiştir. Ancak vergi getirilerinin GSYİH içerisindeki payı artış eğilimi göstermeye devam etmiştir.

Tablo 1.3. OECD Ülkelerinde Çeşitli Gelirler Üzerindeki Vergi Yükü (%)

Ülkeler	Gelir ve Sermaye Kazançları Üz. Vergi Yükü		Parafiskal Gelirler Üzerinde Vergi Yükü		Mülk Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükü		Mal ve Hizmetler Üzerindeki Vergi Yükü	
	Yıllar		Yıllar		Yıllar		Yıllar	
	1965	2018	1965	2018	1965	2018	1965	2018
Avusturya	8,5	12,4	8,4	14,7	1,3	0,5	12,5	11,6
Danimarka	13,6	27,9	1,0	0,0	2,4	1,8	12,2	14,7
Finlandiya	12,4	14,9	2,1	11,9	1,2	1,4	12,7	14,4
Fransa	5,4	11,6	11,5	16,1	1,4	4,1	13,0	11,5
Almanya	10,7	12,5	8,5	14,4	1,8	1,0	10,4	10,0
Yunanistan	1,6	8,9	5,4	11,6	1,7	3,1	8,4	15,1
İrlanda	6,3	10,2	1,6	3,8	3,7	1,3	12,9	6,7
İtalya	4,4	13,0	8,4	13,1	1,8	2,6	9,7	11,9
Lüksemburg	9,5	15,4	8,5	11,0	1,6	3,9	6,5	9,6
Hollanda	10,9	11,5	9,4	14,0	1,3	1,6	8,7	11,3
Portekiz	3,9	10,0	3,4	9,5	0,8	1,4	7,5	14,0
İspanya	3,5	10,1	4,0	11,6	0,9	2,5	5,8	10,0
İsveç	17,2	15,7	3,8	9,7	0,6	1,0	9,8	12,3
İngiltere	11,1	12,0	4,6	6,4	4,4	4,1	10,0	10,7
İzlanda	5,5	18,3	2,1	3,5	1,0	2,0	16,1	12,0
Türkiye	3,1	5,9	0,6	7,3	1,1	1,1	5,7	9,9
Ortalama	12,7	13,1	4,6	9,9	1,6	2,0	10,11	11,6

Kaynak: OECD (2018) <https://stats.oecd.org>

Tablo 1.3'deki ortalamalar incelendiğinde mal ve hizmetler üzerinde meydana gelen vergi yükü 1965 senesi için %10,11 olup 2018 için bu oran %11,6 olarak gerçekleşmiştir. Her iki dönem içinde Türkiye 1965 senesinde %5,7 ve 2018 senesinde %9,9'luk bir oran göstererek bu ortalamaların altında kalmıştır. Ancak Türkiye OECD ortalamasının altında kalmasına rağmen %9,9 bir oran ile mal ve hizmetlerin ortalama vergi yükü üzerindeki etkisine yakın bir değer göstermiştir.

Tablo incelenen çeşitli kalemler üzerindeki vergi yükü Türkiye için OECD ortalaması altında kalmış olmasına rağmen Türkiye’de mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünün OECD ortalamasına yakın bir değer yakaladığı görülmektedir. Türkiye’de mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), Özel İletişim Vergisi (ÖİV), Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) ve Damga Vergisi (DV) gibi vergilerden sağlanmaktadır. Bu nedenle dolaylı vergilerin Türkiye üzerinde daha fazla bir gelir sağladığı savunulabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER

2.1. Türkiye'de Kamu Harcamaları

Hükümet harcamaları bir ülkenin ekonomik yapısından bahsedilebilmesi için gerekli olan bir durumdur. Ekonomik yapıdan bahsederken öncelikle piyasada kamu kesimi ve özel kesimin bulunduğu bir olgu vardır. Kamu kesimi ve özel kesim kendi içinde bir takım kurallar bulundurmaktadır. Özel kesimde ekonomik faaliyetler içinde bulunan müteşebbisler, ilerleyen dönemler hakkındaki düşüncelerine göre, kar maksimizasyonu sağlayabilmek için bir takım kurallar çerçevesinde hareket etmektedirler. Piyasada oluşabilecek aksaklıklar ve dalgalanmalar bu müteşebbislerin kararlarında olumlu veya olumsuz bir etki yaratabilmektedir (Ulutürk, 1998).

Hükümet kesimi, özel kesim gibi ekonomik faaliyetlerini yürütürlerken belli başlı kurallar çerçevesinde işlemlerini gerçekleştirirken özel kesim gibi amaçları kar maksimizasyon yapmak değildir. Hükümet kesiminin temel amacı fayda maksimizasyonudur. Fayda maksimizasyonundan kasıt ise bireylere ihtiyaçları olan kamusal mal ve hizmetleri üretmektir. Toplumsal fayda maksimizasyonunu sağlamak için gerekli önlemler ve tedbirler almaktadır. Bunların yanı sıra; özel kesimde meydana gelebilecek piyasa aksaklığı ve başarısızlığın ortadan kaldırılması için de hükümet kesimi çaba göstermektedir (Ulutürk, 1998).

Kamu harcamaları, ekonomik ve sosyal yönden etkili olduğu için toplum refahı üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Eğitim harcamaları, sağlık harcamaları, sosyal güvenlik harcamaları için ayrılan ödenekler arttıkça, toplum refahında da bir artış meydana gelmektedir. Gerçekleşmekte olan bu tür harcamalarla birlikte, yoğun bir şekilde dışsal bir etki yarattığından ülkelerde meydana gelen sosyal gelişmişlik düzeyinde de bir artış meydana gelmektedir. Bu sebeplerden dolayı ülkemizdeki gelişmişlik düzeyi, kişi başına düşmekte olan milli gelir payından ziyade, sosyal hizmetlere yapılan harcamaların bütçe ödemeleri içindeki payına bakılarak ölçülmektedir (Şener vd. 2015: 624-631).

2.1.1. Dışa Açıklık ve Kamu Büyüklüğü Arasındaki İlişki

2. Dünya Savaşı'ndan sonra geçen otuz yıl zarfında gelişmiş birçok ülkede devletin rolünde hızlı bir artış gerçekleşmiştir. Refah devlet anlayışının ortaya çıkmasıyla birlikte devlet işsizlere, yaşlılara, hastalara ve yoksul insanlara yapmış oldukları sosyal güvenlik ödemeleri, sosyal yardımlar, kamu teşebbüslerine yapılan transfer harcamaları gibi harcamalarda artış görülmeye başlamıştır (Zeren, ve Ergün, 2013: 229-240).

Bunların yanı sıra devlet önemli bir üretici konumuna gelmeye başlamıştır. Piyasada olan işsizliği ve enflasyonu azaltmak için değişik para politikaları ve maliye politikası araçlarını kullanmaya başlayarak işsizlik ve enflasyonun piyasada oluşacak etkilerini hafifletmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte devlet ekonominin uzun vadeli süreçte kalkınmasında yol gösterici olmaya çalışmıştır (Zeren ve Ergün, 2013: 229-240).

Cameron (1978) yapmış olduğu çalışmada genişleyen kamu ekonomisini etkileyen beş faktörün olduğunu belirtmiştir. Bunlar;

- Ekonomik,
- Mali,
- Politik,
- Kurumsal,
- Uluslararası faktörler'dir.

Bu etkenler ekonomide kamunun rolünü artırmaktadır. Cameron'a göre daha açık ekonomilerde endüstri sektöründeki yoğunluk artacaktır. Endüstride gerçekleşen artış ise sendika kurulmasını, işgücü yoğunluğunu ve toplu olarak iş görüşmelerinin yaşanmasına neden olacaktır. Bu durumda oluşacak dış risklere karşı devletten kamu harcamalarında bir artış gerçekleştirmesi beklenecektir. Böylece kamu harcamaları da artacaktır (Zeren, ve Ergün, 2013: 229-240).

Küreselleşme ile kamu büyüklüğü arasında ilişki olup olmadığı tam olarak netlik kazanmamıştır. Bazı görüşler ticari açıklığın kamu harcamalarını azalttığını savunmaktadır. Bu düşünceye göre piyasaların birleşimi iç politikaların etkisini azaltır ve

bu da kamu harcamalarında bir azalışa neden olur. Böylece devletin rolünü azaltması için bir baskı meydana gelir. Uluslararası rekabet gelişmiş bir kamu sektöründen olumsuz etkilenir. Dışarıya yapılan malların satımında talebin azalmasına neden olur, böylece istihdam azalır ve üretim faktörlerinin piyasadan çıkmasına neden olur. Bu düşünceye göre daha fazla etkileşim vergi oranlarında bir azalışa neden olacak ve refah devletinin küçülmesine neden olacaktır (Epifani ve Gancia, 2009: 629-668).

Ticari açıklık ve kamu harcamaları arasındaki ilişki ilk olarak 1978 yılında Cameron tarafından ele alınmıştır. Rodrick 1998 yılında kapsamlı olarak inceleme yapmıştır. Rodrick'e göre dış ticarete daha fazla açık olan ülkeler aynı zamanda daha fazla kamu büyüklüğüne sahip olacaktır (Zeren ve Ergün, 2013: 229-240).

Dışa açık olan ekonomiler risklere ve dış şoklara daha fazla maruz kalacak bu da belirsizlikleri beraberinde getirecektir. Dış risklere maruz kalan vatandaşlar devletten kendilerini korumalarını talep edeceklerdir. Kamu harcamaları oluşacak risklere karşı bir nevi sigorta görevi üstlenecektir. Artan risklerin en aza indirilmesi için kamu harcamalarında bir artış meydana gelmesi beklentisi telafi hipotezi olarak bilinmektedir (Zeren, ve Ergün, 2013: 229-240).

2.1.2. Türkiye'de Kamu Harcamalarının Gelişimi

Türkiye içinde bulunduğu yapısal sorunlar, kırılğanlıklar, denetim ve düzenleme organlarının yetersizliği ve siyasal başarısızlıklar gibi pek çok etkenden dolayı, ekonomide krizler yaşamış ve bu krizler toplum üzerinde oldukça büyük etkiler oluşturmuştur. 4 aylık süre ile Kasım 2000 ve Şubat 2001 yılında krizlerin olması Türkiye İktisat tarihi açısından siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta belirgin bir şekilde dönüşümün gerçekleşmesine neden olan krizler olarak karşımıza çıkmaktadır (Tuncer, 2016).

2000 yılında uygulanan Enflasyonla Mücadele Programı kısa sürede faiz oranlarının gerilemesini sağlamıştır. Düşen faiz oranlarına paralel olarak bireylerin tüketim harcamalarında bir artış meydana gelmeye başlamış ve durum tekrardan enflasyon oranlarının yükselmesine neden olmuştur. Bununla birlikte bankaların TMSF'e devredileceği haberleri bankaların birbirleri arasında gerçekleşen kredi hatlarında bir azalmaya neden olmuş ve piyasada likidite azalmıştır. IMF'nin etkisiyle birlikte Merkez

Bankası'nın likidite genişletme işlemini hızlı bir şekilde yerine getirememesi faiz oranlarının hızlıca artmasına neden oldu. Faizdeki dalgalanmalar ülke içerisinde toplam talebi olumsuz etkiledi (Tuncer, 2016).

2.1.2.1. Ekonomik Ayrıma Göre Kamu Harcamaları

Kamu harcamalarında ekonomik ayrımın belirlenebilmesi için üç temel etken gereklidir. Bunlar; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamalarıdır. Bu harcamalar da kendi içlerinde belli başlı harcamalara ayrılmaktadır. Cari harcamalar kendi içinde personel harcamaları ve diğer cari harcamalar altında alt bölüme ayrılmaktadır.

2.1.2.1.1. Genel Yönetim Harcamaları

Tablo 2.1. Merkezi Yönetim Harcamaları Gelirler (2018)

Öz Kaynakaları Etkileyen İşlemler	Bütçe İçi Kurumlar	Bütçe Dışı Kurumlar	Merkezi Yönetim Birimleri Arası Konsolidasyon	Merkezi Yönetim Alt Sektörü
A.Gelirler	789.170.693,0	113.370.272,5	-41.419.276,3	861.121.689,2
-Vergi Gelirleri	662.760.028,3	4.286.487,7	0,0	667.046.516,0
-Sosyal Güvenlik Prim Gelirleri	6.428.808,7	610.251,2	0,0	7.039.059,9
-Hibeler	17.221.890,5	32.447.986,8	-41.406.794,1	8.263.083,2
-Diğer Gelirler	102.759.965,5	76.025.546,9	-12.482,2	178.773.030,2

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018)

Merkezi yönetim gelirleri arasındaki pay en çok vergi gelirlerinden sağlanmıştır. Vergi gelirlerinin bütçe içi kurumlar içindeki payı 662 milyon TL'dir. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine dayanarak merkezi yönetim gelirleri bütçe içi kurumlar içindeki payı diğer gelirler yaklaşık 102 milyon TL ile ikinci sırada diğer gelirler yer almaktadır. Bütçe içi kurum gelirleri içerisinde yaklaşık 17 milyon TL ile hibeler yer alırken sosyal güvenlik prim gelirleri 6 milyon TL ile son sırada yer almaktadır.

Bütçe dışı kurumlarda ise bütçe içi kurumların aksine birinci sırayı 76 milyon TL ile diğer gelirler oluşturmaktadır. Hibeler 32 milyon TL ile ikinci sırada yer almaktadır. Bütçe içi gelirlerin aksine vergileri gelirleri burada daha az etkili olmakta ve 4 milyon TL

ile üçüncü sırada yer almaktadır. Merkezi yönetim bütçe gelirler içerisinde merkezi yönetim birimler arası konsolidasyon olumsuz bir etki yaratmış ve yapılmakta olan hibeler gelirlerin yaklaşık 41 milyon TL azalmasına neden olmuştur. Merkezi yönetim alt sektörü ise merkezi yönetim gelirleri arasında en yüksek paya sahip olmaktadır. Vergi gelirleri 667 milyon TL ile birinci sırada yer almaktadır. Bütçe içi kurumlarda olduğu gibi diğer gelirler 178 milyon TL ile ikinci sırada yer almaktadır. 8 milyon TL ile hibeler üçüncü sırada yer alırken sosyal güvenlik prim gelirleri 7 milyon TL ile son sırada etki göstermektedir.

Tablo 2.2. Merkezi Yönetim Harcamaları Giderler (2018)

Öz Kaynakaları Etkileyen İşlemler	Bütçe İçi Kurumlar	Bütçe Dışı Kurumlar	Merkezi Yönetim Birimleri Arası Konsolidasyon	Merkezi Yönetim Alt Sektörü
B.Giderler	936.147.708,5	97.520.214,5	-41.419.276,3	992.248.646,7
-Personel Giderleri	239.075.187,4	35.299.154,7	0,0	274.374.342,
-Mal ve Hizmet Giderleri	82.510.345,7	38.421.452,8	0,0	120.931.798,5
-Amortisman Giderleri	133.343.062,9	5.295.355,6	0,0	138.638.418,5
-Faiz Giderleri	122.272.504,8	12.583,5	-12.482,2	122.272.606,1
-Sübvansiyon Giderleri	54.659.318,3	0,0	0,0	54.659.318,3
-Hibeler	202.739.498,4	9.678.179,8	-41.406.794,1	171.010.884,1
-Sosyal Yardımlar	73.579.454,3	1.739.619,4	0,0	75.319.073,7
-Diğer Harcamalar	27.968.336,6	7.073.868,8	0,0	35.042.205,4
Brüt Faaliyet Dengesi (A-B+Amortisman Giderleri)	-13.633.952,6	21.145.413,6	0,0	7.511.461,0
Net Faaliyet Dengesi (A-B)	-146.977.015,5	15.850.058,0	0,0	-131.126.957,5

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018)

Merkezi yönetim harcama giderlerini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Personel giderleri, mal ve hizmet giderleri, amortisman giderleri, faiz giderleri, sübvansiyon giderleri, hibeler, sosyal yardımlar ve diğer harcamalar merkezi yönetim harcamaları giderleri arasında önemli etkiye sahip olan giderlerdir. Bütçe içi kurumlar üzerinde en fazla etkiye sahip olan gider 239 milyon TL ile personel giderleridir. Personel

giderlerinden sonra bütçe içi kurumların gerçekleştirmekte olduğu en fazla harcama ise hibelere yapılan 202 milyon TL'lik giderlerdir ve hibeler ikinci sırada yer almaktadır.

Bütçe içi kurumlarda amortisman giderleri 133 milyon TL ile üçüncü sırada yer alırken diğer harcamalar 27 milyon TL ile son sırada yer almaktadır. Brüt faaliyet dengesi bütçe içi kurumlar içerisinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Bütçe içi kurumların 13 milyon TL küçülmesine sebep olmaktadır. Net faaliyet dengesi ise 146 milyon TL'dir. Bütçe dışı kurumları içerisinde en büyük payı 38 milyon TL ile mal ve hizmet giderleri oluşturmaktadır. İkinci sırayı 35 milyon TL ile personel giderleri oluşturmaktadır. 9 milyon TL ile hibeler üçüncü sırada yer alırken sübvansiyonlar bütçe dışı kurumlar içerisinde bir etkiye sahip değildir. Merkezi yönetim harcama giderleri arasında merkezi yönetim birimleri arası konsolidasyonu olumsuz etkileyen kalem hibelere yapılan harcamalardır. Merkezi yönetim alt sektörü içerisinde en yüksek payı personel giderleri oluşturmaktadır. Amortisman giderleri 138 milyon TL ile üçüncü sırada yer alırken son sırayı diğer harcamalar oluşturmaktadır.

Tablo 2.3. Merkezi Yönetim Mali Olmayan Varlıklar (2018)

Mali Olmayan Varlık İşlemleri	Bütçe İçi Kurumlar	Bütçe Dışı Kurumlar	Merkezi Yönetim Birimleri Arası Konsolidasyon	Merkezi Yönetim Alt Sektörü
C. Net Mali Olmayan Varlık Edinimi	-56.041.494,9	27.219.958,0	0,0	-28.821.536,9
-Duran Varlıklar	-59.644.939,8	26.198.325,5	0,0	-33.446.614,3
-Stoklar	1.065.282,4	474.013,4	0,0	1.539.295,9
-Menkul Varlıklar	-4.168,9	0,0	0,0	-4.168,9
Üretilmeyen Varlık Edinimleri	2.542.331,4	547.619,0	0,0	3.089.950,4
D. Harcamalar (B-C)	880.106.213,6	124.740.172,5	-41.419.276,3	963.427.109,7
E. Net Borçlanma/Borç Verme Gereği (A-D)	-90.935.520,5	-11.369.900,0	0,0	-102.305.420,5

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018)

Merkezi yönetim mali olmayan varlıklar üç alt etken oluşmaktadır. Bunlar; net mali olmayan varlık edinimi, harcamalar ve net borçlanma/borç verme gereğidir. Net mali olmayan varlık edinimi içerisinde duran varlıklar, stoklar, menkul varlıklar, üretilmeyen varlık edinimleridir.

Net mali olmayan varlık edinimi bütçe içi kurumları 56 milyon TL olumsuz etkilemektedir. Duran varlıkların etkisi ise 59 milyon TL eksi yöndedir. En çok etkili olan ise harcamalardır Harcamalar bütçe içi kurumlar içerisinde 880 milyon TL'lik bir etki yaratmaktadır. Bütçe dışı kurumlarda harcamalar 124 milyon TL'lik harcama ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırayı net mali olmayan varlık edinimi 27 milyon TL ile oluşturmaktadır. Net borçlanma ise bütçe dışı kurumlar üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Merkezi yönetim mali olmayan varlıklar içerisinde merkezi yönetim birimleri arası konsolidasyon harcamalardan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Tablo 2.4. Merkezi Yönetim Mali Varlık ve Yükümlülük İşlemleri (2018)

Mali Varlık ve Yükümlülük İşlemleri	Bütçe İçi Kurumlar	Bütçe Dışı Kurumlar	Merkezi Yönetim Birimleri Arası Konsolidasyon	Merkezi Yönetim Alt Sektörü
F. Net Mali Varlık Edinimi (Finansman)	14.392.386,5	5.291.647,2	-12.395.191,7	7.288.842,0
-Yerleşik	12.567.199,8	5.291.647,2	-12.395.191,7	5.463.655,3
-Yerleşik Olmayan	1.825.186,6	0,0	0,0	1.825.186,6
G. Net Yükümlülük Artışı	105.340.488,9	16.660.388,2	-12.395.191,7	109.605.685,4
-Yerleşik	95.668.139,3	16.360.157,6	-12.395.191,7	99.633.105,2
-Yerleşik Olmayan	9.672.349,6	300.230,7	0,0	9.972.580,3

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018).

Merkezi yönetim mali varlık ve yükümlülük işlemleri net mali varlık edinimi ve net yükümlülük artışı maddelerinden oluşmaktadır. Net mali varlık edinimi olan finansman yerleşik ve yerleşik olmayan finansman kalemlerinden oluşmaktadır. Yerleşik finansman bütçe içi kurumlarda 12 milyon TL'lik bir etki göstermektedir.

Yerleşik olmayan finansmanın bütçe içindeki payı ise 1 milyon TL'dir. Net yükümlülük artışı da yerleşik ve yerleşik olmayan diye iki kalem altında toplanmaktadır. Yerleşik olan net yükümlülük artışının bütçe kurumları içerisindeki payı 95 milyon TL'dir. Yerleşik olmayan net yükümlülük artışı ise bütçe içi kurumlarda 9 milyon TL'lik bir etki yaratmaktadır. Bütçe dışı kurumlarda yerleşik olmayan finansman bir etki göstermeyip yerleşik finansman 5 milyon TL'lik bir etki yaratmaktadır. Net yükümlülük artışında ise bu durum yerleşik net yükümlülük artışında 16 milyon TL iken yerleşik olmayan net yükümlülük artışında ise 300 bindir. Merkezi yönetim alt sektöründe en büyük payı yerleşik net yükümlülük artışı oluşturmaktadır. 99 milyon TL bir etki yaratmaktadır.

2.1.3. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), belli bir dönemde bir ülke sınırları içerisinde üretilen yerli ve yabancı tüm üretim faktörlerinin ürettiği nihai mal ve hizmetlerin toplam piyasadaki değeridir. Ülkelerin uzun dönemde meydana getirdikleri üretim ile birlikte büyüme oranları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların belirlenmesinde ise ekonomik büyümenin belirleyici faktörlerinin etkisi oldukça büyüktür. Ekonomik büyümenin belirleyicileri beş ana grupta toplanmaktadır (Ağatev ve Yamak, 2009: 4). Bunlar;

- Ekonomik Faktörler
- Demografik Faktörler (Nüfus)
- Teknolojik Gelişme
- Doğal Kaynaklar, Coğrafya ve İklim
- Siyasi, Sosyal ve Kültürel Faktörler

2.1.3.1. Ekonomik Faktörler

Ekonomik faktörler kendi içerisinde dört ana alt başlık altında incelenmektedir.

2.1.3.1.1. Makroekonomik İstikrar

Büyüme incelenirken faydalanılan temel etkenler bütçe açığı, enflasyon ve para arzı gibi temel değişkenlerdir. Hükümet harcamaları büyüme üzerinde doğrudan bir etki göstermekte iken; özel sektör yatırımları üzerinde ise dolaylı bir etkiye sahiptir. Önceden de değinildiği gibi kamu kesiminin temel dayanağı vergilerdir.

Kamu harcamalarının finansmanında özel sektördeki vergilerde meydana gelecek bir artış, özel sektör yatırımları üzerinde olumsuz bir etki oluşturacaktır. Maliye de dışlanma etkisi (Crowding out) olarak bilinen bu durum ekonomi üzerinde bir etkinlik kaybına neden olmakta ve büyüme bu durumdan negatif yönde yani olumsuz olarak etkilenmektedir (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

Bütçede meydana gelen açık, emisyon yolu ile karşılanmaktadır. Bu durum ise fiyatlar genel düzeyinde bir artışa neden olmaktadır. Enflasyonist bir ortamda, özel sektörün üretken yatırımları veya fiziki sermayelerinde meydana gelen bir artış büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Enflasyon oranının düşük olması piyasa üzerinde daha küçük fiyat hareketliliğinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu durumda da düşük olan enflasyonla birlikte fiziki sermaye üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.1.2. Sermaye Birikimi ve Yatırımlar

Genellikle ülkelerin çoğunda belli bir ekonomide belli bir dönemdeki gelirin bir kısmı tasarruf edilir. Ancak tasarrufların tek başına yüksek olması ekonomik büyüme için yeterli bir faktör değildir. Yapılmış olan tasarruflar değerlendirilerek üretkenlik artırılması gerekmektedir. Yeni yatırımlar makine, teçhizat ve fabrika sayısındaki artış şeklinde fiziki sermayede meydana gelen yükselişler olarak planlanmalıdır. Böylece üretim düzeyi artar ve ekonomik büyüme gelişmeye devam etmektedir (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.1.3. Uluslararası Ticaret, Dış Açıklık ve Dış Borç

İktisatta uluslararası ticaret ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmasını sağlamaktadır. Ülkeler karşılaştırmalı olarak hangi üründe diğer ülkeye nazaran karşılaştırmalı olarak üstünse o üründe uzmanlaşmaktadır.

Dış ticaret ülkeler üstünde olumlu veya olumsuz etki yaratabilmektedir. Dışa açıklığın serbest olmasıyla birlikte ülkelerin birbirleriyle rekabet edebilmeleri için yabancı firmalarla farklı fiyat mekanizmaları uygulayabilmektedir. Rekabet artışı ile birlikte ekonomide bir verimlilik ve etkinlik artışı da söz konusu olabilmektedir (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

Ülkeler arasında serbest ticaret sağlanması ülkelerde teknolojik gelişmeye de katkı sağlayabilir ve üretim bilgisinin diğer ülkeler arasında yayılabilmesine yardımcı olmaktadır. Böyle bir durumda dışa açıklık ile birlikte ekonomide büyüme gerçekleşir ve pozitif bir etki yaratır. Tersine durumda tasarruflar eğer yatırıma dönüştürülmezse ülkeler kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için dış borçlanmaya başvururlar. Dış borçlanma ise ülkelerin yeterli üretimi sağlayamaması durumunda negatif bir etki yaratacaktır (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.1.4. Yapısal Dönüşüm Reformları

Geçiş ekonomileri ile birlikte yapılan çalışmalar sonucunda yapısal dönüşüm reformları en önemli etkiye sahiptir. Çünkü; yapısal reformlar ile birlikte görevini tam anlamıyla yerine getiremeyen hükümetin özelleşmesine sebep olmakta, fiyat mekanizmasında bir serbestleşme olmakta, rekabet politikasını ortaya çıkarmakta ve bankacılık reformunun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Buda yapısal dönüşüm reformlarının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.2. Demografik Faktörler (Nüfus)

Nüfusa bağlı olarak ortaya çıkan aktif çalışan sayısında meydana gelen değişim ekonomik büyümenin belirlenmesinde temel etkenlerden biridir. Nüfusun yanı sıra ülkedeki genç ve yaşlı sayısı, ülkenin eğitim düzeyi, ülkedeki sağlık koşulları ve cinsiyet yapısı da büyüme için önemli faktörlerdendir. Bu sayılan faktörlerin gelişmiş düzeyde olması üretim verimliliğinin artmasına yardımcı olmaktadır (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.3. Teknolojik Gelişme

Ülkede ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için mevcut bir sermaye birikimine ve AR-GE ile yeni yatırımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bakımdan teknolojik gelişme

üretim artmasına ve ülke ekonomisinin daha verimli hale gelmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.4. Doğal Kaynaklar, Coğrafya ve İklim

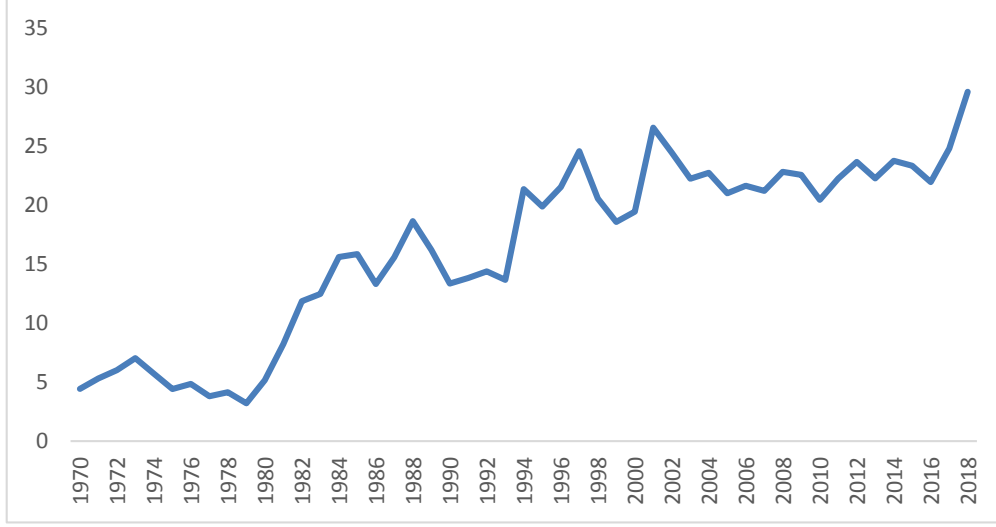
Ülkede mevcut bulunan doğal kaynak zenginliği, çeşitli iklim koşulları, yapılacak olan üretim için verimli toprakların bulunması ve buna benzer sebepler etkin olduğu müddetçe ülkede ki ekonomik büyüme pozitif yönde etkilenir. Bu kaynaklar bakımından ülkedeki zenginlik arttıkça ülkede meydana gelen büyüme oranları daha yüksek seviyelere ulaşabilecektir (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.3.5. Siyasi, Sosyal ve Kültürel Faktörler

Ülkede siyasi, sosyal ve kültürel faktörlerin etkisi ekonominin gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Siyasi istikrarsızlık ve ülke grupları arasında ki çatışmalar ülkelerin ekonomik büyümesinin gelişmesinde negatif bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte ülkelerin etnik yapısı devletin ekonomideki rolü ve alınan kararlar da ekonomik büyümenin belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Ağatev ve Yamak, 2009: 4).

2.1.4. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

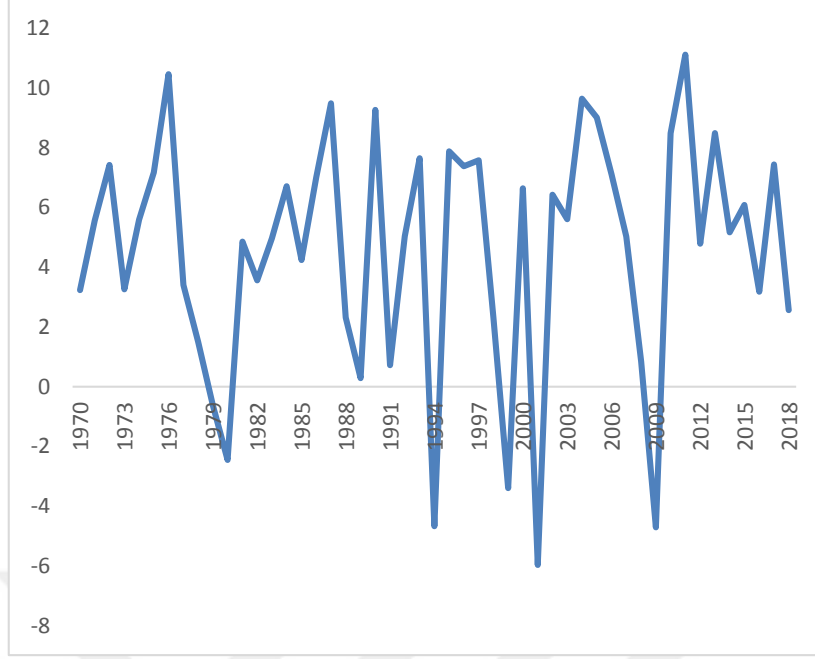
1990'lı senelerde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle sanayisi gelişmiş ülkelerde hükümetin büyüklüğü ve kapsamı önemli ölçüde artış göstermiştir. Sanayileşmiş ülkeler, refah toplumunu benimsemişken; gelişmekte olan ülkeler ise devletin denetiminde kalkınma stratejisini benimsemişlerdir. Hükümet harcamaları gelişmiş ülkelerde toplam harcamaların yarısını oluştururken, gelişmekte olan ülkelerde ise toplam harcamaların çeyreğini oluşturmaktadır (Uzay, 2002).

Kaynak: World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts data files

Grafik 2.1. Türkiye'de Mal ve Hizmetlerin İhracatı

Grafik 2.1'e göre Türkiye'de mal ve hizmetlerin ihracatı yaklaşık kırk yıllık dönemde oldukça değişkenlik göstermektedir. Mal ve hizmetlerin ihracatının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)' a oranı 1970 senesinde yaklaşık %4,42 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 1980 darbe dönemlerinde yaklaşık %5,16 seviyelerine yükselmiş bu dönemden sonra oran çift haneli rakamlara çıkmaya başlamıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde ihracat etkilenmiş olup dört aylık dönem periyodunda yaklaşık %19,44 olan oran ani bir yükselişle yaklaşık %26,57 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de diğer bir kriz olan 2008 krizinde ise dışarıya olan ihracat oranı azalmış ve yaklaşık %22,82 seviyelerine gerilemiştir. Ancak Türkiye bu durumun üstesinden gelmiş olup 2018 senesinde bu oran yaklaşık %29,61 seviyelerine yükselmiştir.

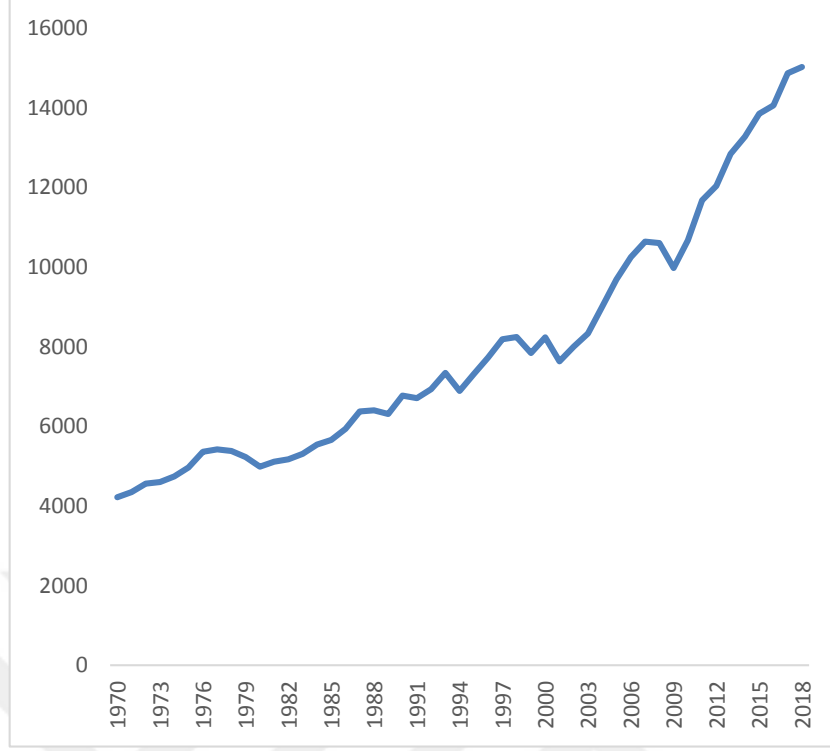

Kaynak: World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts

Grafik 2.2. Türkiye'de GSYİH Büyümesi

Grafik 2.2 incelediğinde Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyümesi yıllık verileri analiz edildiğinde değişkenlikler göstermektedir. Büyüme 1970 senesinde yaklaşık %3,23 seviyesinde gerçekleşmiştir. 1974 senesinde meydana gelen petrol krizi ile birlikte büyüme oranı düşme eğilimi içerisine girmiş ve 1976 yılında tekrardan artış eğilimine girmiştir. Fakat 1980 senesinde Türkiye'de meydana gelen darbe girişimi büyümeyi olumsuz yönde etkilemiş ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) yaklaşık %-2,44'lük oranla küçülmüştür.

Daha sonrasında darbe etkisini hafifletmiş ve 1992 senesine kadar tekrardan yükselme eğilime içerisine girmiştir. Ancak 1994 senesinde ciddi bir küçülme gerçekleşmiştir. 1994 senesinde yaklaşık %-4,66 seviyesinde küçülme gerçekleşmiştir. 2001 krizi ve 2008 krizi de büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. 2001 senesinde GSYİH yaklaşık %-5,96 küçülmüş ve krizin ekonomide ciddi bir etki yarattığını göstermiştir. 2008 senesinde ise GSYİH yaklaşık %0,84 seviyelerinde olmasına rağmen 2001 senesinde yaşanan kriz kadar etkilenmemiştir. Bu oran 2018 senesine gelindiğinde %2,56 seviyelerinde gözlenmektedir.

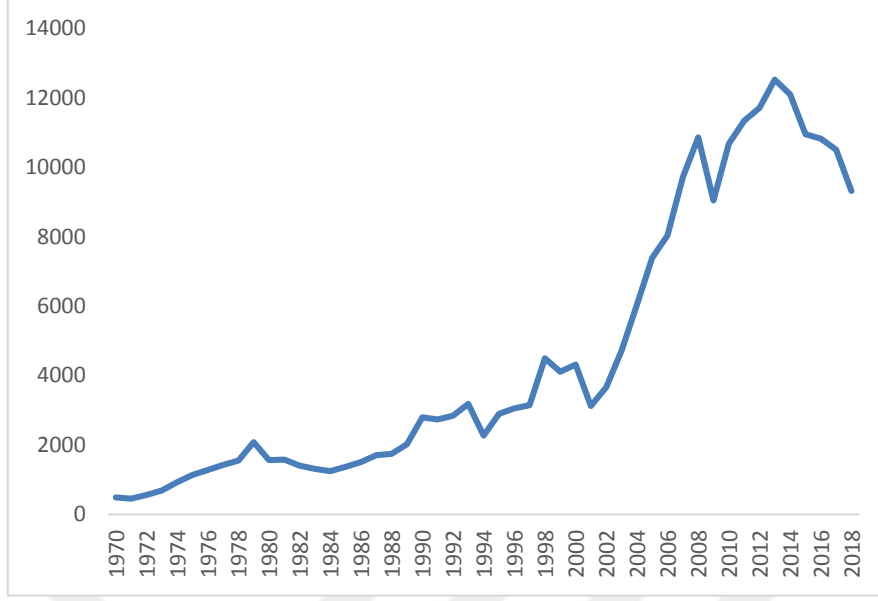

Kaynak : World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts data files

Grafik 2.3. Kişi Başına GSYİH

Grafik 2.3 bize 2010 senesi sabit verilerine göre kişi başına GSYİH oranlarını göstermektedir. Kişi başı GSYİH 1970 senesinde 4221 Amerikan doları olarak gerçekleşmiştir. 1974 senesinde 4744 Amerikan doları olarak gerçekleşen oran 1980 darbe döneminde artış eğilimi göstermiş ve 4986 Amerikan doları olmuştur.

Dönem dönem bu durum azalmalar gösterse de genel olarak ülkemizdeki kişi başına GSYİH artış eğilimi göstermektedir. 2001 krizinde de oran artış trendi içerisinde bulunmakta olup 7631 Amerikan doları olarak gerçekleşmiştir. 2008 krizi kişi başına GSYİH 'ı çok etkilememiş ve 2008 senesinde 10602 Amerikan doları olarak gerçekleşmektedir. 2018 senesine gelindiğinde ise bu oran artmış olup 15026 Amerikan doları olarak kayıtlara geçmiştir.

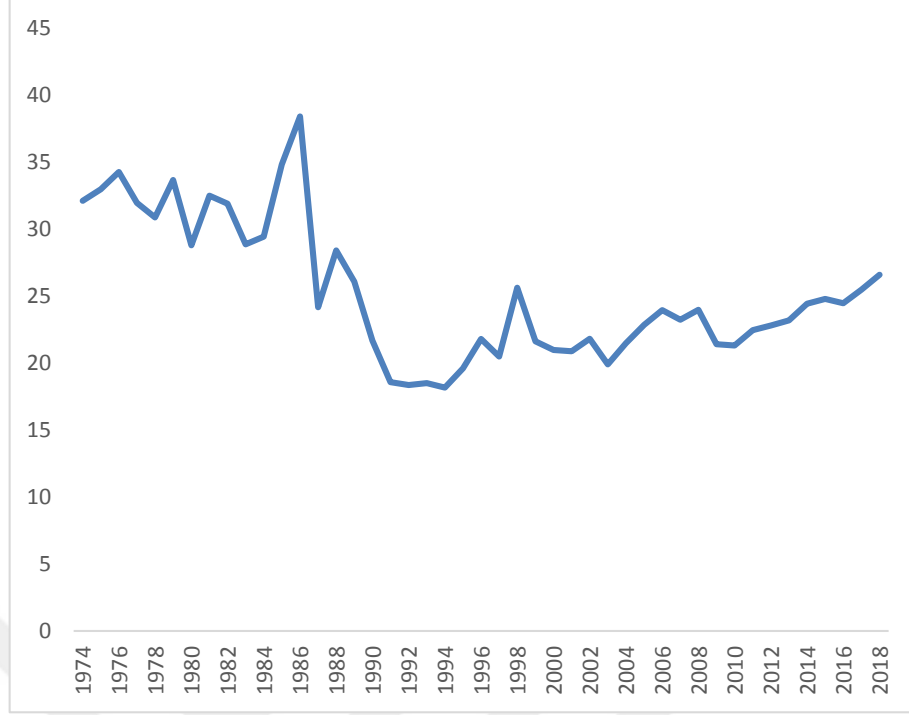

Kaynak : World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts data files

Grafik 2.4. Kişi Başına GSYİH (Cari)

Grafik 2.4'te görüldüğü gibi kişi başına GSYİH cari dönemde ele alınmıştır. 1970 senesinde kişi başına düşen GSYİH yaklaşık 489 dolardır. Zamanla bu oran artmış ve 1978 senesinde yaklaşık 3,5 kat artış göstermiş ve 1549 dolar olarak kayıt altına alınmıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizinin yaşandığı dört aylık dönemde kişi başına GSYİH 4316 dolardan 3119 dolara gerileme göstermiştir.

Daha sonra tekrardan toparlama dönemine girilmiştir. 2008 krizinin olduğu dönemde 2009 senesinde tekrardan düşüş görülmüştür. 2008 senesinde 10854 dolar iken bu oran 2009 senesinde 9038 dolar olarak hesaplanmıştır. 2018 senesinde de bu oran 2009 senesine yakın olarak ölçülmüş ve 9311 dolar olarak kayıtlara geçmiştir.

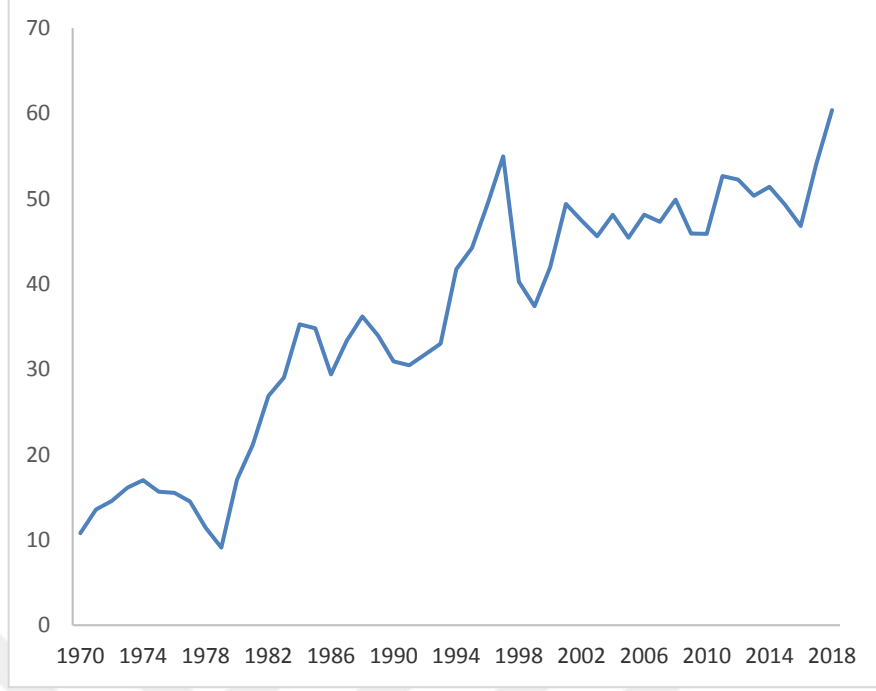

Kaynak: World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts data files

Grafik 2.5. Brüt Tasarrufların GSYİH İçerisindeki Payı

Grafik 2.5 bize brüt tasarrufların GSYİH içerisindeki payını göstermektedir. 1970-1973 seneleri arasında ülkede tasarruf sağlanamamıştır. 1974 senesinde ani bir yükselişle birlikte tasarruf oranı yaklaşık %32 bandında gerçekleşmiştir. 1980 darbe girişimlerinin yaşandığı dönemde tasarruf oranlarında bir azalma meydana gelmiş ve yaklaşık %28 olarak kayıtlara geçmiştir.

Tasarruf oranları düşme eğilimi içerisine girmiş, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin yaşandığı dönemde tasarruf oranları yaklaşık %20 olarak gözlemlenmiştir. Krizin etkisinin azalmasıyla birlikte tasarruf oranlarının GSYİH içerisindeki payı artış eğilimi içerisine girmiş ve 2008 krizinin yaşandığı dönem de bu oran %23 olarak ölçülmüştür. Tasarruf oranları 2018 senesinde ise yaklaşık %26 seviyelerindedir.

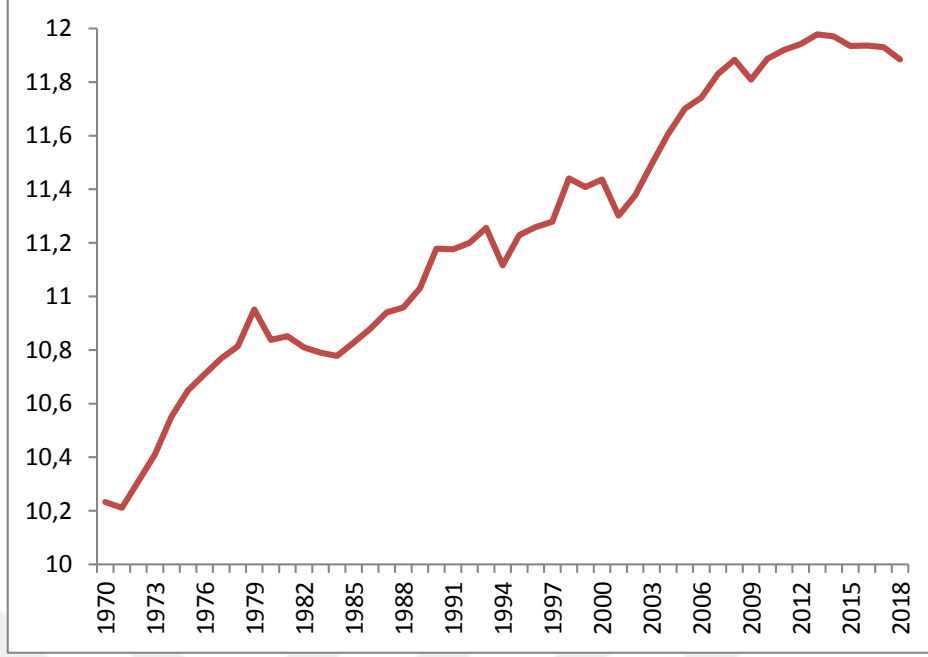

Kaynak: World Bank Accounts Data, , and OECD National Accounts data files

Grafik 2.6. Ticaretin GSYİH İçerisindeki Payı

Ticaretin GSYİH içerisindeki payı dönemler arasında sürekli değişiklik gösterme eğilimi içerisindedir. Ticaret payı 1970'den 1978 senesine kadar artış eğilimi göstermekte iken 1978 senesinde GSYİH içerisinde payı azalmış ve yaklaşık %11 olarak gözlemlenmiştir. 1980 döneminde bu oran %17'dir. 1990-2000 seneleri arasında ticaret en fazla etkisini 1997 senesinde %54'lük oranla göstermiştir.

2000 ve 2001 krizinin olduğu dönemlerde ise ticaret etkisi azalmış ve %42, %49 olarak gözlemlenmiştir. Zamanla bu oranda dalgalanmalar görülse de bu oran 2008 krizinin yaşandığı dönemde de yaklaşık %49 olarak ölçülmüştür. Krizin etkisi geçtikten sonra yine dönemsel dalgalanmalar yaşanmıştır. Fakat ticaretin etkisi 2018 senesinde %60 orana sahip olmasıyla tüm dönemler arasında en yüksek değere sahip olmuştur.

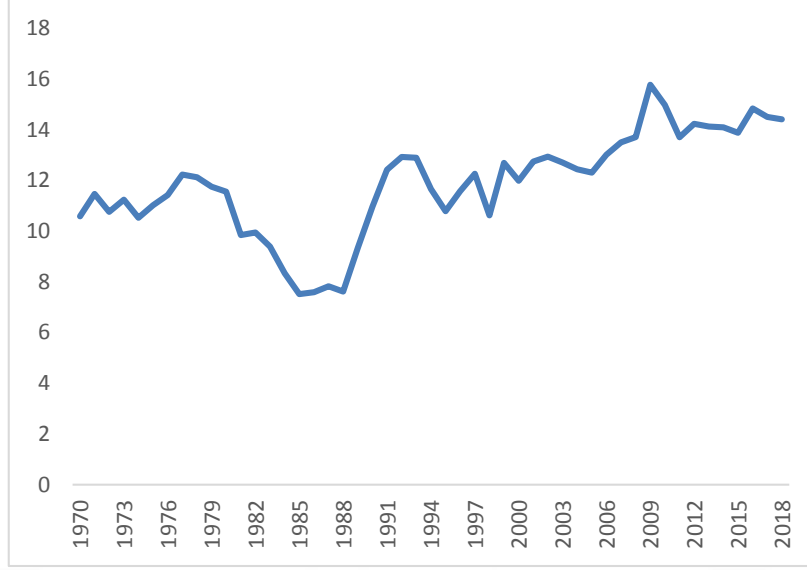

Kaynak: World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts data files

Grafik 2.7. GSYİH (Cari)

Grafik 2.7 bize GSYİH' nin cari dönemde yaklaşık değerlerinin logaritması alınmış bir şekilde ne kadar olduğunu göstermektedir. 1970 senesinde yaklaşık 10 bin dolarlık bir cari GSYİH değeri bulunmaktadır. 1974 petrol krizinin olduğu dönemlerde çok ciddi bir artış eğilimi içerisinde bulunmamaktadır.

24 Ocak 1994 kararlarının alındığı dönemlerde 11 bin dolar seviyelerinde gözlemlenmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin olduğu dönemde bile GSYİH 11 bin dolar seviyelerinde seyir almıştır. 2018 senesinde de bu oran yaklaşık olarak 11 bin 800 dolar olarak pay içerisindeki yerini almıştır.

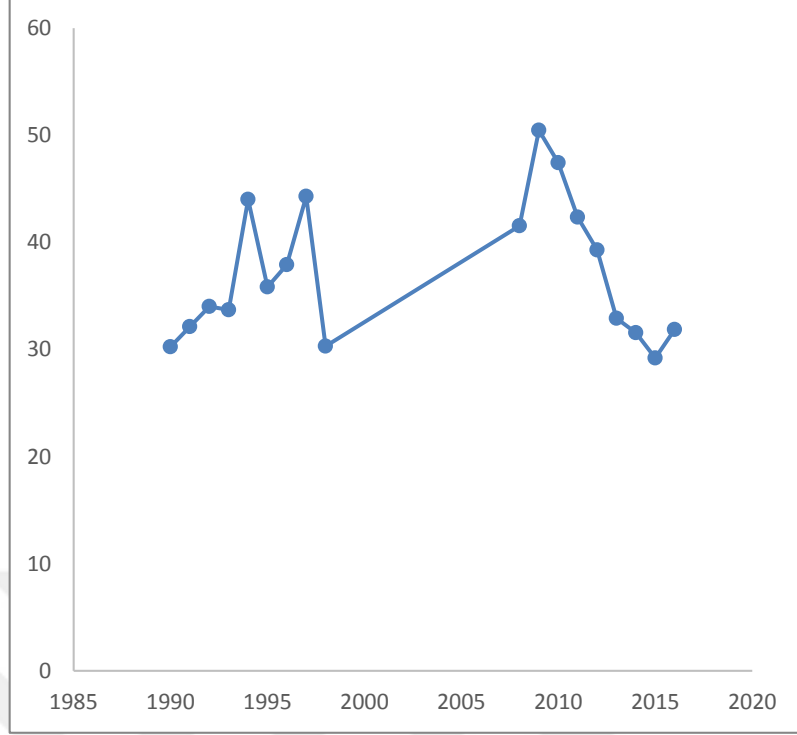

Kaynak: World Bank Accounts Data, and OECD National Accounts data files

Grafik 2.8. Nihai Tüketim Harcamaları (% GSYİH)

Genel yönetim harcamaları içerisinde GSYİH'ı etkileyen bir diğer harcama türü ise nihai tüketim harcamalarıdır. Nihai tüketim, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın aldıkları mal ve hizmetlerin tamamıdır. Nihai tüketim harcamalarının GSYİH içerisindeki payı 1970 senesinde yaklaşık %10'dur. 1980 senesinde Türkiye'de yaşanan darbe dönemlerinde genel yönetimin nihai tüketim harcamalarına gerçekleştirdiği ödeme oranı %11 seviyelerine çıkmıştır.

24 Ocak kararları ve 5 Nisan kararlarının alındığı 1994 senesinde bu oran 1980 senesine yakın olarak çok az bir artış eğilimi göstermiş ve %11,65 olarak gözlemlenmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin yaşandığı dört aylık dönemde harcamalara olan ödeme artma ve sırasıyla %11,98 ve %12,74 olarak gerçekleşmiştir. 2008 krizinde bu oran %13 olmuştur ve krizin bitmesinden sonra en yüksek payı 2009 senesinde %15 olarak gerçekleşmiştir. İlerleyen dönem 2018 senesine gelindiğinde ise oranda bir azalma meydana gelmiş ve %14 olarak gözlemlenmiştir.

Kaynak: International Monetary Fund, International Financial Statistics.

Grafik 2.9. Merkezi Yönetim Borcu, Toplam (%GSYİH)

Merkezi yönetim borcu toplamının GSYİH içerisindeki payı 1990 senesine kadar etkili bir rol almamıştır. 1990 senesinde merkezi yönetim borcunun GSYİH içerisindeki payı %30 civarındadır. 1994 kararlarının yaşandığı senede merkezi yönetim borcu artış eğilimine girmiş ve %44 oranlarında seyir göstermiştir. Bu kararlardan sonraki süreçte oran azalma eğilimi içerisine girmiş ve 1995 senesinde %35 olarak gözlemlenmiştir.

Merkezi yönetim borçları 2000 senesi ile 2007 seneleri arasında bir etki görmemiştir. 2008 senesinde yaşanan krizle birlikte %41 olan oran 2009 senesinde %50'lere çıkmıştır. Krizin etkisinin azalıp ekonominin biraz daha canlanmaya başlamasıyla birlikte merkezi yönetim borcunun toplam içindeki payı azalma eğilimine girmiş ve 2009 senesinde %50 olan oran 2010 senesinde %47 olarak gözlemlenmiştir. Günümüze yaklaştıkça oran azalış trendi içerisinde devam etmektedir. 2015 senesinde en düşük oranla %29 olarak kayıtlara geçmiştir.

2.1.5. Ödemeler Bilançosu

Dünya ekonomisinde meydana gelen iktisadi olaylar artış gösterdikçe ülkelerin yaşamış oldukları iktisadi sorunların temel nedeni dış kaynaklı etkenlerden olmaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde meydana gelen sorunlar dünya dış politikası ile birlikte hareket etmeye başlaması gelişmekte olan ülkelerde krizlere neden olmaktadır. Piyasalarda meydana gelen genişlemeler krizin etkisini daha da fazla göstermesine yol açmaktadır. Geçen 20 yıllık süreç göz önüne alındığında finansal krizlerin yaşanmasında aşırı kredi kullanılması, varlık fiyatlarında meydana gelen enflasyon artışı gibi etkenler etkili olmuştur (Lane ve Milesi, 2011: 301-330).

Bir ülkenin ödemeler bilançosu içerisinde yer alan dönemsel işlemler ve finans hareketlerinin boyutu ve eğilimi, ilgili ekonominin mevcut durumu hakkında bize önemli bilgiler vermekte ve ekonomik durumu analiz edebilmemize yardımcı olmaktadır. Dönemsel işlemler hesabındaki mal ithalat ve ihracat kalemlerinde yer alan malların yapısına bakılarak hangi ülkenin hangi kalem de karşılaştırılmalı üstünlüğe sahip olduğu hakkında bilgi vermektedir.

2.1.5.1. Dönemler İtibariyle Türkiye'nin Ödemeler Bilançosu

Türkiye'de meydana gelen 2001 krizinin ardından Türkiye ekonomisindeki finansal istikrarın sağlanabilmesi için devlet önemli adımlarda bulundu. Dışa açıklığın önemli derecede önüne geçilirken, hükümetin içinde bulunduğu borç yükü de önemli ölçüde azaldı. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) o dönemde yapılan yasal düzenlemeler ile bağımsızlığına kavuşmuştur. Bununla birlikte piyasalarda güvenin ve istikrarın yeniden oluşturulmasına ortam hazırladı. 2008 senesine kadar Türkiye önemli bir büyüme temposu yakaladı. 2008 krizinin meydana gelmesi ile birlikte bu büyüme de bir azalma meydana gelmeye başladı. Bu küçülme ile birlikte ödemeler bilançosunda da negatif bir etki yaratmıştır.

Türkiye'de dışa açılmalar ekonomik büyümeye paralel olarak artış göstermektedir. 2001-2003 krizin olduğu dönemlerde ekonomide durgunluk döneminin yaşandığı zamanlarda dışa açıklık az iken, 2004-2008 seneleri arasında dışa açıklığın GSYİH' ya oranı %5,2 iken 2009-2014 seneleri arasında dışa açıklık oranı bir artış göstermiş ve bu oran %6,5 olmuştur. 2011 senesi Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından 75 milyar dolarlık

dışa açıklıkla rekor kırmıştır. Bu tarih itibariyle dışa açıklık oranı %9,7'dir. Devletin temel yapmış olduğu birincil kaynak yatırımları bu dönemlerde hep açık vermiştir. İkincil gelir kaynakları ise bu dönemlerde açık verme yerinde fazla vermiştir. Dışa açıklık bir finansman kaynağına ihtiyaç duymaktadır. Ekonomide meydana gelen açıklığın bir kısmı ekonomide kaynağı bilinmeyen kayıt dışı ekonomi hareketlerinden sağlanmaktadır. 2004-2008 seneleri arasında ekonomide meydana gelen kayıt dışı ekonominin GSYİH' ya oranı %0,2 iken 2009-2014 seneleri arasında bu oran %0,4 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisi, 2001 senesinde yaşamış olduğu ekonomik kriz sonrasında meydana getirilmeye çalışılan bütün düzenlemelere rağmen dışa bağımlılığını halen devam ettirmektedir. Ülkede ki tasarruf oranının düşük olması ve özel kesimlere aktarılan yatırımların fazla olması Türkiye ekonomisi açısından dışa bağımlılığı arttıran temel unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkenler Türkiye ekonomisi açısından olumsuz denge yaratmakta makroekonomik dengelerde ve finansal istikrarda bozulmalara neden olmaktadır (Özatay, 2015).

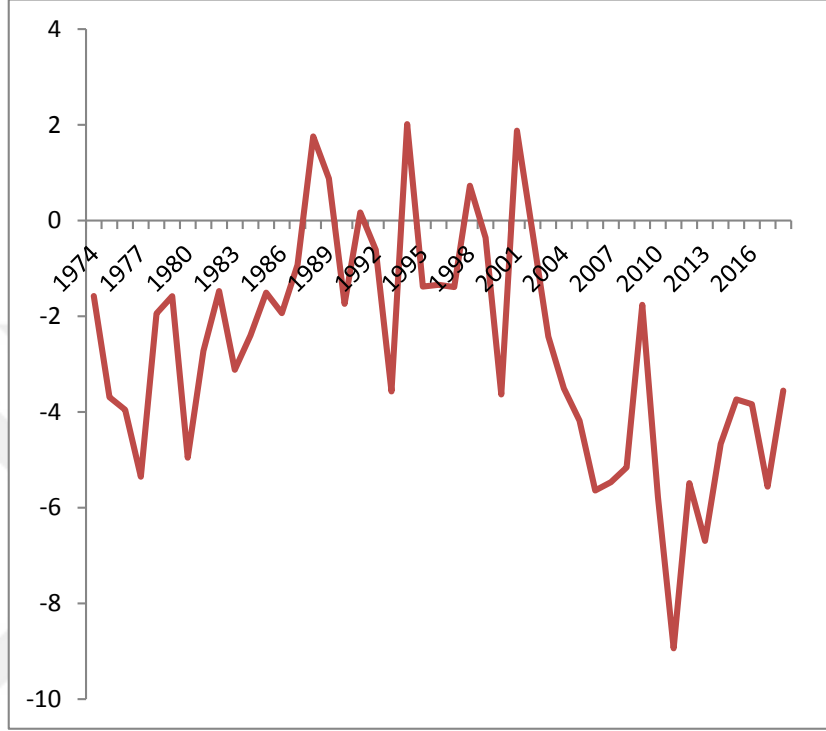
Dışa açıklık ile birlikte dış borçlanma oranlarında meydana gelen artış, döviz piyasaları üzerinde de dalgalanmalar yaratmaktadır. Sermaye girişleri ülke çapında hızlandığında Türk lirası değer kazanırken, kriz dönemlerin de hızla değer kaybetmesi döviz krizlerinin oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Döviz kurlarında meydana gelen aşırı yönlü artış kısa süreli borç stokundan kaynaklanmaktadır (Karabulut, Bilgin & Danişoğlu, 2010: 51-58).

Yapılan araştırmalar brüt borç stokunda meydana gelen artış ile birlikte ülkelerin krizlere karşı olan hassasiyeti arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Yüksek borç stoku dışa bağımlılığı arttırmakta ve ülkeye giren sermaye girişlerinin azalmasına neden olmaktadır (Mody ve Taylor, 2002).

Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere nazaran ödemeler dengesinde meydana gelen değişimlerden daha fazla etkilenmektedir. Ödemeler dengesinde meydana gelen sürekli açıklar ve sürekli dışa bağımlılık iktisadi krizlerin oluşmasında önemli bir zemin oluşturmaktadır (Licchetta, 2009).

Cari işlemlerde meydana gelen açık bazı durumlarda ekonomik büyümenin önünde bir engel oluşturabilmektedir. Cari açık talep büyümesini sınırlandırmaktadır. Talep

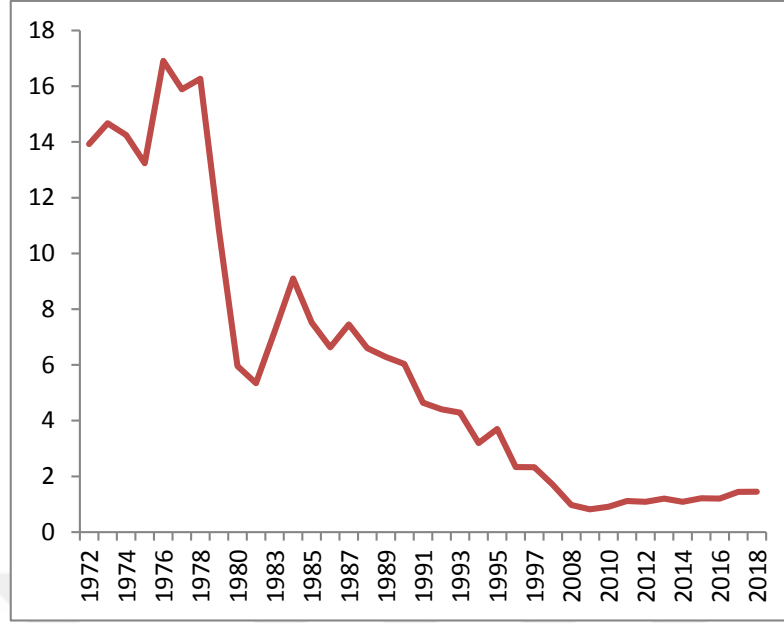
büyümesinin sebep olduğu cari açık ekonomide bir süre sonra daraltıcı bir iktisat politikasına ihtiyaç duymaktadır. Rubio ve Roldan 2004 sonrasında Avrupa Birliği'ne katılan ülkeler üzerinde yaptıkları araştırmalar sonucunda cari açık düzeyinin ekonomik büyümeyi engellediğini kanıtlamışlardır (Rubio ve Roldan, 2009).

Kaynak: International Monetary Fund, Balance Of Payments Statics

Grafik 2.10. Cari Bilanço Hesabı (%GSYİH)

Cari bilanço hesabı GSYİH içerisinde oldukça değişik yüzdelik dilime sahip olmuştur. Yıllar itibariyle incelendiğinde cari bilanço dengesi azalma ve artma gibi değişik dalgalanmalar içerisinde bulunmuştur. Grafik incelendiğinde 1974-1978 seneleri arasında cari dengenin GSYİH içerisindeki payı sürekli azalmıştır. Bu dönemlerde Türkiye'de yaşanmakta olan ekonomik olaylarda bilanço üzerindeki değerlerin oluşmasında etkili olmuştur. 1980 senesinde Türkiye'de yaşanan darbe girişimi de bilanço dengesinde olumsuz etki yaratmış ve dengenin bozulmasına sebep olmuştur. 1980'li yılların ortaları ve sonlarına doğru ekonomide meydana gelen düzelmelerle birlikte bilançoda olumlu etkilenmeye başlamış cari dönem artış eğilimi üzerine girmiştir. 2001 krizi ile birlikte olumlu etkilenen ekonomi etkisini kaybetmeye başlamış ve günümüzde bile halen mevcut durumundan fazla bir gelişme gösterememiştir.

Kaynak: International Monetary Fund, Government Finance Statistic.

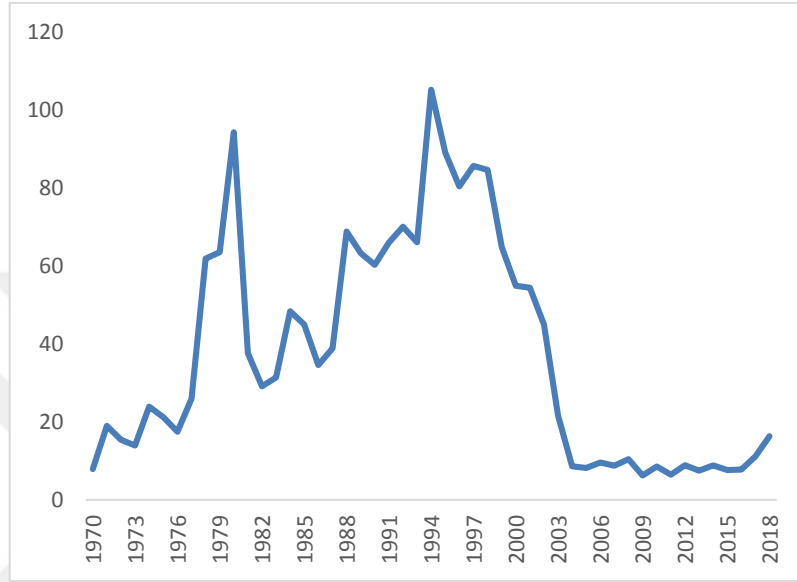
Grafik 2.11. Uluslararası Ticaret Üzerinde Vergiler (% Gelir)

Vergiler makroekonomik veriler üzerinde etkili bir role sahiptir. Ülkede elde edilen kazançlar vergiler tarafından finanse edilmektedir. Ürünler üzerinde uygulanan vergilendirme tarifeleri kimi zaman vatandaşlar üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir. Aynı zamanda vergiler uluslararası ticaret üzerinde de oldukça etkili olmaktadır. Şekilde görüldüğü gibi yıllar itibariyle incelendiğinde vergilerin uluslararası ticaret üzerinde gelir içerisinde nasıl paya sahip olduğu gözlenmektedir.

Uluslararası ticarete uygulanan vergilemelerin gelir içerisindeki payı oransal olarak 70'li yıllarda oldukça yüksek bir etkiye sahiptir. O dönemde yaşanan ekonomik krizler gelir üzerinden alınan vergilerin daha da yüksek olmasına sebep olmuş ve vatandaş üzerinde olumsuz etki yaratmıştır.

Gelir üzerinden uluslararası ticaret üzerinde 1972 senesinde %13 oranında vergilendirme gerçekleştirilirken; 1973 ve petrol krizinin yaşandığı 1974 senesinde %14 seviyelerinde bir vergilendirme tarifesi uygulanmıştır. Daha sonrasında yavaş yavaş etkisi azalmaya başlamış olup Türkiye'de darbe girişiminin yaşanmış olduğu 1980 senesinde %5 seviyelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Artık uluslararası ticaret üzerinde vergilerin payı giderek azalmaya başlamış ve 2001 krizinin yaşandığı dönemde uluslararası ticaret

üzerindeki etkisi ortadan kalkmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde gelir üzerindeki etkisi yine artmaya başlamış olup uluslararası üzerinde vergiler tekrardan etkili olmuştur. Fakat bu etki 1972 senelerinde yaşanmış olan vergi uygulamalarına nazaran daha az bir etki göstermektedir. 2014 senesinde %1,08 olan vergi oranı 2018 senesinde %1,44'lük bir etkiye sahip olduğu gözlenmektedir.

Kaynak: International Monetary Fund, International Financial Statistics.

Grafik 2.12. Enflasyon, Tüketici Fiyatları (% Yıllık)

Fiyatlar genel seviyesindeki artış olan enflasyon ülke açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bir ülkede enflasyon oranlarının yüksek olması ekonomik anlamda o ülkede olumsuzlukların olmasına sebep olmaktadır.

Enflasyonla birlikte ürünlerde meydana gelen artışlar vatandaşların alım gücünü azaltmakta, işsizlik probleminin ortaya çıkmasına sebep olmakta ve buda vatandaşların huzursuz olmasına, geçim kaynağını oluşturabilmesinde olumsuz etkiye sahip olmasına neden olmaktadır.

Psikolojik yönden insanlar üzerinde bir baskı oluşmakta insanlar çoğu zaman hayatlarını kaybetme noktasına bile gelebilmektedir. 1970 senesinde enflasyon oranı Türkiye'de yaklaşık %7 civarında gözlenmiştir. Ülkede meydana gelen ekonomik olaylar 1971 senesinde enflasyon oranının yaklaşık iki kat artmasına sebep olmuş ve %19'luk bir

etkiye sahip olmuştur. Bir yıl içerisinde ülkede ekonomik olarak olumsuzluklar yaşanmaya başladığının göstergesidir.

Petrol krizinin yaşandığı 1974 senesinde artık enflasyon oranı yükselen bir eğilim göstermeye başlamış ve %23 seviyesine ulaşmıştır. Ülke artık ekonomik olarak olumsuzluklar yaşamaya başlamıştır. Enflasyon oranı artık çift haneleri görmüş olup insanların alım gücü üzerinde olumsuz etki yaratmaya başlamıştır.

Darbe girişiminin yaşandığı 1980 senesinde Türkiye'de enflasyon oranı artık %94 olarak gerçekleşmiş ve ülke ekonomik savaş vermeye başlamıştır. 1994 kararlarının alınması ile birlikte artık enflasyon yükselmeye başlamış ve %105 bir enflasyon oranı gözlemlenmiştir. Buda ülke parasının artık değer kaybetmesine sebep olmuş ve devalüasyon gözlemlenmiştir. Bütün ürünlere %100 üzerinde zam gelmeye başlamış insanların yiyecek içecek bulmaları zorlaşmış karneleme yöntemine gidilmiş ve artık esnafın kepenkleri kapatmasına sebep olmuştur.

Türkiye artık ekonomik yönden çok kötü bir durum içerisine girmiştir. Değişen hükümetle birlikte artık Türkiye'de bir nebze ekonomide gelişmeler gözlemlenmeye başlamış dışarı ülkelerle antlaşmalar sağlanmaya başlanmış ve enflasyon oranları tek haneli seviyelere gerilemeye başlamıştır.

Enflasyon oranının %8 seviyelerde gözlemlenmeye başlaması ekonomik olarak vatandaşların eskiye nazaran biraz daha huzurlu bir ortamda yaşamlarını sürdürmesine sebep olmuştur. Ancak 2008 senesinde meydana gelen krizin enflasyon oranının tekrardan çift hanelere çıkmasına neden olmuştur. Ekonomi artık dalgalanmaya başlanmış fiyatlar tekrardan yükselmeye başlamış insanlar son zamanlarda tekrardan alım gücü azalmaya başlamıştır. Enflasyon oranı 2017 senesinde %11 olarak kayıtlara geçerken 2018 senesinde %16 olarak gözlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELAFİ EDİCİ ETKİ VE ETKİNLİK HİPOTEZİNİN TÜRKİYE İÇİN SINANMASI

Küreselleşme bütün hayatı ve bütün ekonomik göstergeleri farklı yönlerden etkisi altına alan bir süreçtir. Küreselleşme ile birlikte yerel ekonomiler ve yöneticiler dışsal etkilere ve şoklara maruz kalmaktadır. Şoklara maruz kalan bireylerin korunmasını devlet üstlenmekte ve dışa açıklıkla birlikte harcamalarını arttırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 1961-2014 dönemine ait olan ticari açıklık oranı ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi telafi edici etki ve etkinlik hipotezi bağlamında test edip analiz etmektir. Bu bağlamda telafi edici etki ve etkinlik hipotezinin Türkiye için önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

3.1. Literatür Taraması

Küreselleşme ile birlikte 21. yüzyılda liberal ekonomi ön plana çıkmıştır. Devletin dışa açılmasını sağlayan pek çok uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Bununla beraber dışa açılmanın yanı sıra devlet oluşacak risklere karşı bireyleri koruma altına almakla yükümlüdür. Ayrıca küresel sermayeyi kendi ülkesine çekebilmek için farklı politikalar geliştirmek zorundadır. Dışa açılma yerli firmaların ve bu firmalarda çalışan kişilerin işsiz kalmasında sebep olabilmektedir (Taşar, 2014).

Küreselleşme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki ilk kez 1978 yılında Cameron tarafından incelenmiştir. Cameron yapmış olduğu araştırmalar sonunda ticari açıklık ve kamu harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu söylemiştir. Ticari açıklık oranı yüksek olan ülke daha yüksek sanayileşme oranına sahiptir (Cameron, 1978: 1243-1261).

Cameron'un yanı sıra ticari açıklık ve kamu harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu söyleyen ve Cameron'un çalışmasını destekleyen ve gelişmesine katkı sağlayan diğer bir düşünür Rodrick'tir. Rodrick (1998)'e göre de dışa açılan hükümetlerin bireyler üzerinde oluşabilecek farklı olumsuzlukları telafi etmek adına kamu harcamalarını arttıracığı tahmin edilir (Rodrick, 1998: 997-1032).

Küreselleşme dönemler arasında farklı etkiler gösterebilmektedir. Küreselleşme ile birlikte uzun dönemde ekonomi daha etkin ve verimli bir süreç izlerken, kısa dönemde ise olumsuzluklara yol açıp kişilerin gelirinde bir azalma ve ekonomiye olan güvenin bozulmasına neden olma ihtimali vardır (Şener vd. 2015: 624-631).

Quinn 1997 yılında Finansal küreselleşme bağlamında bir çalışma yapmıştır. Yapmış olduğu çalışmada telafi edici etki hipotezini destekler nitelikte bulgular bulmuştur. 38 tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1974-1989 dönemleri arası yıllık verilerini baz alarak yaptığı analiz sonunda sermaye hareketlerinin serbest olması ile kamu harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu kanısına varmıştır. Bu ikili arasındaki ilişki benzer şekilde refah harcamaları ve sosyal güvenlik için yapılan harcamalar içinde geçerlidir (Altay ve Aysu, 2013: 130-154).

Balle ve Vaidya 2002 yılında Amerika'daki eyaletler üzerine yapmış oldukları çalışmada sermaye hareketliliği üzerindeki serbestleşme ile kamu harcamaları arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu söylemiş ancak ticari açıklık ile kamu harcamaları arasında herhangi bir ilişkiye rastlamamışlardır (Balle ve Vaidya, 2002: 289-292).

Alesina ve Wacziarg 1998 yılındaki çalışmada ticari açıklık ve kamu harcamaları arasındaki ilişkinin doğrudan bir ilişki olmayıp dolaylı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkiyi belirlemede ülke büyüklüğünün etkili olduğunu savunmuşlardır. Küçük ülkelerde gerçekleşen kamu harcamalarının daha fazla olma eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Çünkü küçük ülkelerin avantajlardan yararlanmaları daha azdır. Büyük ülkelere daha fazla yarar sağlayabilmek amacıyla daha çok dışa açılmak zorundadırlar. Bu nedenle daha fazla kamu harcamasına ihtiyaç duyarlar (Altay ve Aysu, 2013: 130-154).

Telafi edici etki hipotezine göre, piyasada dışa açılmaların gerçekleşmesi durumunda kamu harcamalarında da bir artışa neden olacağı varsayılır, bu durum ise küreselleşme ile dışa açıklığın kısa dönemde etkilerini azaltma eğilimi içinde olduğunu gösterir. Diğer taraftan ise kamu harcamalarında bir azalış küreselleşme ile bağdaşan bir varsayım olabilir. Nitekim kar maksimizasyonu amacı taşıyan küresel sermayelerin ülkenin içindeki piyasada daha fazla kalabilmesi için kamu gelirlerinin payı azalabilir. Bu durum literatürde etkinlik hipotezi bağlamında ele alınabilir (Şener vd. 2015: 624-631).

Telafi edici etki ve etkinlik hipotezi üzerinde çalışan bazı araştırmacılar adı geçen bu iki etki arasındaki ilişkiyi siyasi boyutları dikkate alarakta incelemişlerdir. Garret 1995 senesinde yapmış olduğu çalışmada 15 tane OECD üyesi olan ölkelerin 1957-1990 seneleri arasındaki yıllık istatistiki verilerini ele alarak yaptığı analizde partizan eğilimlerinin küreselleşme ile bir ilişki içinde olduğunu kamu harcamalarında bir artış meydana getirdiğini gözlemlemiştir (Altay ve Aysu, 2013: 130-154).

Epifani ve Gancia 2009 senesinde yaptıkları çalışmalarda telafi edici etki hipotezini benimseyen bulgular bulmuşlardır. Adsera ve Boix'de 2009 senesinde yaptıkları çalışmalarda telafi edici etki hipotezini benimseyen bulgular bulmuşlardır (Epifani ve Gancia, 2009: 629-668).

Liberati 2007 senesinde yapmış olduğu çalışmada gelişmekte olan ölkeleri incelemiş kamu harcamaları ve sermaye arasında bir ilişki olduğu kanısına varmış, sermaye ve kamu harcamaları arasındaki ilişkinin etkinlik hipotezini destekler nitelikte negatif yönde bir ilişki olduğunu gözlemlemiştir (Altay ve Aysu, 2013: 130-154).

Rodrick 2007 senesindeki çalışmasında ele aldığı farklı ticari açıklık göstergeleri ile hem telafi edici etki hipotezi hem de etkinlik hipotezini destekleyici bulgular bulmuştur. 19 OECD ölkesinin 1961-1991 seneleri arasındaki 30 yıllık zarfta istatistiki verileri incelemiş ve kamu harcamaları ile dışa açıklık arasında pozitif bir yönlü ilişkiye ulaşmışken; kişi başına düşen ticaret değişkenliği ile hükümet harcamaları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu kanısına varmıştır (Rodrick, 1998: 997-1032).

Gemmell vd. (2008) 1980-1997 yılları için ele alınan hipotezleri OECD ölkelerini baz alarak yapmış oldukları çalışmada doğrudan yabancı sermaye stokunu bir küreselleşme ölçütü olarak kabul ederek yaptıkları incelemede hükümet harcamalarından sosyal harcamalara doğru bir kayma olduğunu gözlemlemişdir (Gemmell vd., 2008: 151-171) .

Zeren ve Ergün 2013 senesinde yapmış oldukları çalışmada dışa açıklık ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi 1970-2011 seneleri için incelemişlerdir ve 15 Avrupa ölkesini baz alarak çalışmalarını analiz etmişlerdir. Yapmış oldukları çalışmalar ve analizler sonucunda hükümet harcamaları ile ticari açıklık arasında bir nedensellik ilişkisi

bulmuş ve telafi edici etki hipotezi ve etkinlik hipotezi arasında telafi edici etki hipotezinin geçerli olduğu kanısına varmışlardır (Tuncer, 2016).

Zortuk ve Beşer 2014 senesindeki ele aldıkları çalışmada geçiş ekonomisini temel olarak 1990-2011 seneleri arasında Rodrick'in sunmuş olduğu hipotezin geçerliliğini incelemişlerdir. Yapılan çalışmada demokratik olarak güçlü olan ülkelerin Rodrick'in savunduğu hipotezi daha destekler nitelikte olduğu ve karma yönetim yapısı olan ülkelerde bahsi geçen hipotezin geçerli olduğu kanısına varmışlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda hükümet büyüklüğü dışa açıklık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu kanısına varılmıştır (Zortuk ve Beşer, 2014: 345-359)

3.2. Veri, Yöntem ve Değişkenler

Bu çalışmada, Türkiye’de 1961-2014 döneminde ticari açıklık ile kamu harcamaları arasındaki ilişki telafi edici etki hipotezi bağlamında incelenmiştir. Kamu harcamaları merkezi yönetim ve giderleri Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğünden alınmıştır. Gayrisafi yurtiçi hasıla verileri Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütünden (OECD) yararlanılmıştır.

Ampirik analizlerde kullanılacak model;

$$gov = \alpha_0 + \alpha_1 trade + \alpha_2 gdp + u$$

şeklinindedir. Burada ‘gov’ kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payını, ‘trade’ ithalat ve ihracat toplamının GSYİH içerisindeki payını ve ‘gdp’ ise kişi başına GSYİH’i ifade etmektedir. ‘u’ hata teriminin homojen ve bağımsız bir şekilde dağıldığı varsayılmaktadır. Model seçiminde etkinlik hipotezi ve telafi edici etki hipotezi çerçevesinde oluşturulmuştur. Küreselleşme ile ilişkili olarak bağımsız değişken seçilirken kamu harcamaları analizde bağımlı değişken olarak gösterilmiştir. GSYİH ve ticaret değişkeni ise bağımsız değişken olarak modelde ele alınmıştır.

3.3. Ampirik Sonuçlar ve Bulgular

İki değişken arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünün ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek amacıyla kullanılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.1’de ifade edildiği gibidir.

Tablo 3.1. Korelasyon Analizi Sonuçları

	GOV	TRADE	GSYİH
GOV	1	*	*
TRADE	0.499	1	*
GSYİH	0.732	0.850	1

Tablo 3.1 ile incelenen üç değişken arasındaki korelasyon analizi sonuçları belirtilmiştir. Korelasyon analizine göre katsayıların 0.2'den küçük olması korelasyon olmadığını, 0.2 ile 0.4 arasında olması zayıf korelasyon olduğunu, 0.4 ile 0.6 arasında olması orta düzeyde korelasyon olduğunu, 0.6 ile 0.8 arasında olması yüksek korelasyon olduğunu ve 0.8'den fazla olması ise mükemmel derecede korelasyon olduğunu göstermektedir. Buna göre incelenen değişkenlerden 'GSYİH' ile 'Ticaret' değişkenlerinin mükemmel derecede korelasyonlu olduğu görülmektedir. Ayrıca 'GSYİH' ile 'Kamu Harcamaları' arasında da yüksek derecede korelasyon olduğu görülmektedir.

Analiz kapsamında incelenen değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerini ifade eden bilgiler ise Tablo 3.2 ile ifade edildiği gibidir.

Tablo 3.2. Tanımlayıcı İstatistikler

	GOV	TRADE	GSYİH
Orta	11.85901	35.95623	8.025025
Ortanca	12.12466	37.40162	7.971730
Maksimum	15.77038	60.15737	9.435034
Minimum	7.515493	9.099744	6.120528
Std. Dev.	2.045459	14.44387	0.950831
Çarpıklık	-0.425933	-0.411622	-0.067710
Basıklık	2.700252	1.891140	2.016386
Jarque-Bera	1.665028	3.894074	2.012748
Olasılık	0.434954	0.142696	0.365542

Not 1: Çarpıklık değeri < 0 ise; sola çarpık. Çarpıklık değeri > 0 ise; sağa çarpıktır. Basıklık değeri <3 ise; basık, Basıklık değeri >3 ise; diktir.

Not 2: *,**,*** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde temel hipotezin reddedileceğini belirtmektedir.

Tanımlayıcı istatistik değerlerinin yer aldığı Tablo 3.2'de standart sapma değeri oynaklık göstergesi olarak adlandırılmaktadır. Bu değer Ticaret değişkeni için daha yüksek çıkmıştır. Çarpıklık değeri ise değişkenler arasındaki asimetrik dağılımı ifade etmektedir. İncelenen tüm değişkenler için bu değerlerin sola çarpık olarak elde edildiği görülmektedir.

Basıklık değeri değişkenlerin kuyruk dağılımını ifade etmektedir. Buna göre incelenen tüm değişkenler için bu değerlerin basık olduğu görülmektedir. Jarque-Bera testi Lagranj çarpanı ilkesine dayanan bir istatistiktir. Bu istatistik çarpıklık ve basıklık değerlerinin dönüşümlerinden elde edilmektedir ve normal dağılımı ölçmek için kullanılmaktadır. Ho hipotezi altında verilerin normal dağılım sergilediğini ifade eden bu analize göre incelenen değişkenlerin normal dağılım sergilediği görülmektedir.

Değişkenlerin durağanlık sınavını yapmak için kullanılan birim kök testi sonuçları Tablo 3.3'de ifade edildiği gibidir;

Tablo 3.3. ADF (1981) Birim Kök Testi Sonuçları

	Değişkenler	ADF	ADF
	GOV	-1.196(0)	-6.974(0)
		(0.668)	(0.00)*
Sabitli	GSYİH	-1.639(0)	-6.727(0)
		(0.455)	(0.00)*
	TRADE	-1.090(0)	-6.125(0)
		(0.712)	(0.00)*
Düzey		Birinci Farklar	
Sabitli ve Trendli	GOV	-2.143(0)	-6.945(0)
		(0.509)	(0.00)*
	GSYİH	-2.189(0)	-6.925(0)
		(0.484)	(0.00)*
	TRADE	-2.907(0)	-6.044(0)
		(0.169)	(0.00)*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde temel hipotezi reddedileceğini belirlemektedir. Schwarz bilgi kriterine göre optimal gecikme uzunluğunu göstermektedir. Köşeli parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir. ADF testi için: Mac Kinnon (1996) kritik değerleri sabitte %1, %5 ve %10 değerleri için sırasıyla 3.485, -2.885, -2.579 ve sabit + trend için %1, %5 ve %10 olasılık değerleri için sırasıyla -3.483, -2.884, -2.579 şeklindedir.

ADF birim kök testi için ilk olarak değişkenlerin optimal gecikme uzunluğu belirlenmelidir. Buna göre tabloda belirtilen sonuçlar incelendiğinde optimal gecikme

uzunluğunun 0 olduğu görülmektedir. 0 gecikme uzunluğunda incelenen birim kök testi sonuçlarına bakıldığında ise tüm değişken değerlerinin birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri görülmektedir.

Hata terimleri arasındaki ilişkiyi test etmek için kullanılan otokorelasyon analizi sonuçları Tablo 3.4 ile gösterildiği gibidir;

Tablo 3.4. Optimal Gecikme Uzunluğu 2 İçin Otokorelasyon Sonuçları

Lags	LM-Stat	Prob
1	9.272153	0.4125
2	8.998017	0.4375
3	9.436520	0.3980

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde temel hipotezi reddedildiğini belirlemektedir.

Tablo 3.4 ile incelenen modelin otokorelasyon sınaması ifade edilmiştir. Bu sonuçlara göre modelde otokorelasyon problemi olmadığı görülmektedir.

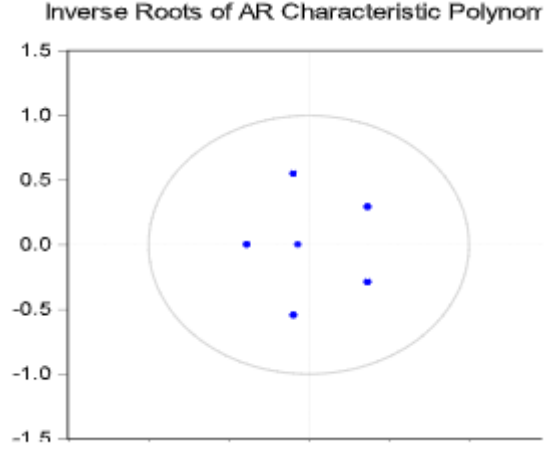
Hata terimleri arasındaki varyansı incelemek için kullanılan değişen varyans analizi sonuçları Tablo 3.5 gösterildiği gibidir;

Tablo 3.5. Optimal Gecikme Uzunluğu 2 İçin Değişen Varyans Sonuçları

Chi-sq	df	Prob.
132.3004	162	0.9578

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde temel hipotezin reddedileceğini belirlemektedir.

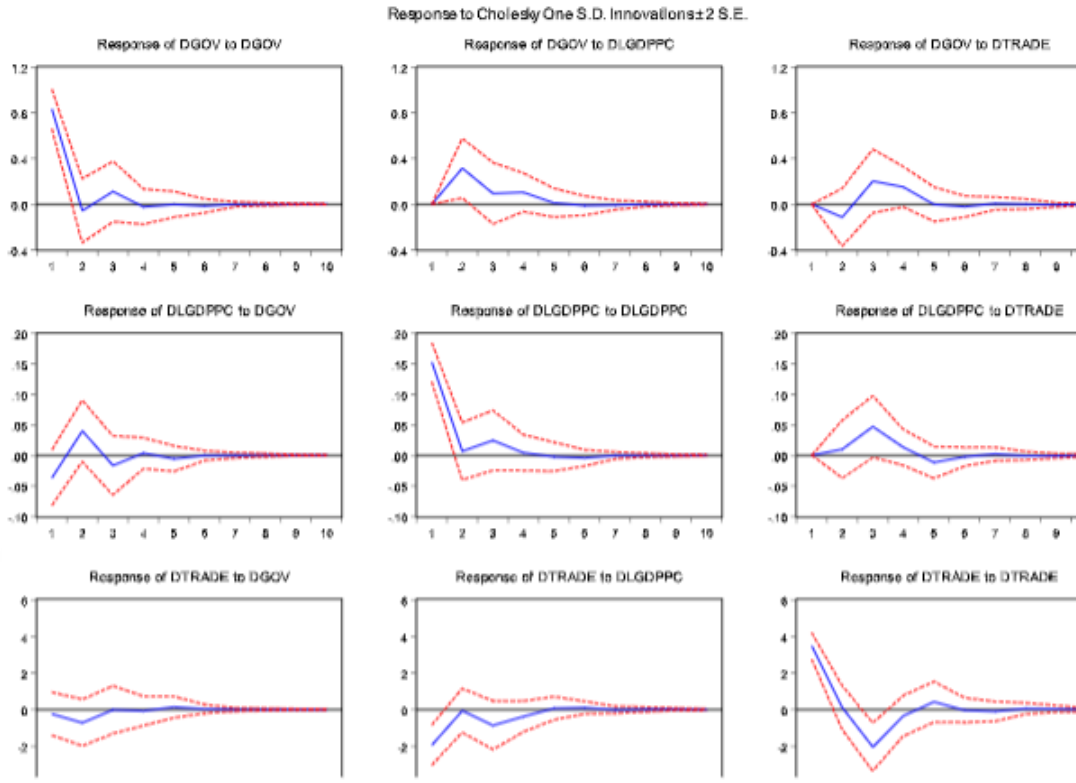
Tablo 3.5 ile incelenen modelin değişen varyans sınaması ifade edilmiştir. Bu sonuçlara göre modelde değişen varyans sorunu olmadığı görülmektedir.

Grafik 3.1. Ters Kökler

Modelde kullanılan serilerin durağanlığının testi için AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumu dikkate alınmıştır. Bütün köklerin birim çember içerisinde yer alması VAR sürecinin durağan olduğunu göstermektedir. AR karakteristik polinomunun ters köklerine bakıldığında ters köklerin hiçbirinin birim çemberin dışında kalmadığı, modelin durağan ve istikrarlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Bir birimlik şok uygulandığında VAR sistemindeki diğer değişkenlerin bu şoka verdiği tepkinin gösterdiği Etki-Tepki Fonksiyonlarına ait bulgular Grafik 3.2 ile gösterilmiştir;

Grafik 3.2. Etki-Tepki Fonksiyonları

- 1) Kamu harcamalarının kendisinden kaynaklanan şoklara verdiği tepki ilk iki ay için pozitif iken sonrasında şokun etkisi kaybolmaktadır.
- 2) Kişi başına GSYİH' nin hükümet harcamasına verdiği tepki ilk ay için anlamlı ve pozitifdir. Sonrasında şokun etkisi kaybolmaktadır.
- 3) Dış ticaretin Hükümet harcamasına verdiği tepki ilk dönemde anlamsız iken, üçüncü ve beşinci dönemlerde etki oluşmakta ancak sonrasında şokun etkisi kaybolmaktadır.
- 4) Hükümet harcamasından gelen bir standart sapmalı şoka Kişi başına GSYİH ilk dönemde hariç verdiği tepki anlamsızdır.
- 5) Kişi başına GSYİH'nin kendisinden kaynaklanan şoklara tepkisi ilk dört aya kadar pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı iken, dördüncü aydan sonra ise yine pozitif, ama istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir.

- 6) Dış ticaretin Kişi başına GSYİH' ye tepkisi ilk dört ay hariç, negatif yönde ve istatistiki olarak anlamsızdır.
- 7) Hükümet harcamasının dış ticarete olan tepkisi ilk dönemde negatif, izleyen dönemlerde ise anlamsızdır.
- 8) Kişi başına GSYİH' nin Dış ticaretten gelen şoklara tepkisi ilk dört dönemde negatif iken izleyen dönemlerde ise anlamsızdır.
- 9) Dış ticaretin kendisinden kaynaklanan şoklara gösterdiği tepki ise üçüncü aya kadar olarak pozitif iken, üçüncü aydan beşinci aya kadar negatif yöndedir. Sonrasında ise şokun etkisi sönmektedir.

Değişkenlerdeki değişimin yüzde kaçının diğer değişkenler tarafından açıklandığını gösteren varyans ayrıştırması sonuçları Tablo 3.6' da ifade edildiği şekildedir. Tabloda gösterilen 'DGOV' Kamu Harcamalarındaki değişkeni ifade etmektedir. 'DLGPC' GSYİH' daki değişkeni göstermekte ve 'DTRADE' ise Ticaret değişkenini temsil etmektedir.

Tablo 3.6. Varyans Ayırıştırması Sonuçları

	Period	S.E.	DGOV	DLGDPPC	DTRADE
GOV	1	0.831475	100.0000	0.000000	0.000000
	2	0.898122	86.11245	12.27316	1.614387
	3	0.932030	81.38412	12.41116	6.204720
	4	0.950159	78.36472	13.12614	8.509148
	5	0.950233	78.35282	13.13910	8.508085
	6	0.950679	78.30618	13.14324	8.550581
	7	0.950734	78.29728	13.14964	8.553076
	8	0.950735	78.29719	13.14974	8.553065
	9	0.950754	78.29405	13.14956	8.556390
	10	0.950755	78.29394	13.14961	8.556451
	Period	S.E.	DGOV	DLGDPPC	DTRADE
DLGDPPC	1	0.156959	5.440230	94.55977	0.000000
	2	0.162418	11.13224	88.48257	0.385193
	3	0.171689	10.87734	81.22932	7.893340
	4	0.172271	10.84475	80.74495	8.410294
	5	0.172779	10.88324	80.29284	8.823925
	6	0.172849	10.87501	80.29079	8.834194
	7	0.172861	10.87352	80.27973	8.846755
	8	0.172864	10.87353	80.27753	8.848942
	9	0.172867	10.87317	80.27502	8.851801
	10	0.172867	10.87315	80.27467	8.852189
	Period	S.E.	DGOV	DLGDPPC	DTRADE
DTRADE	1	3.988956	0.353262	23.61971	76.02702
	2	4.055315	3.482541	22.87279	73.64467
	3	4.621169	2.682343	21.07683	76.24083
	4	4.650557	2.677049	21.48841	75.83454
	5	4.671822	2.734077	21.31766	75.94826
	6	4.673155	2.736625	21.35281	75.91056
	7	4.674289	2.735316	21.34292	75.92176
	8	4.674625	2.734928	21.33993	75.92568
	9	4.674803	2.734783	21.33953	75.92568
	10	4.674839	2.734772	21.33920	75.92603

Tablo 3.6 ile ifade edilen Kamu Harcamaları değişkenine göre;

- 1. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin tamamı kendisi tarafından açıklanmaktadır.
- 2. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %86.1' i Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %12.27'si GSYİH değişkeni tarafından ve %1.61'i ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 3. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %86.38'i Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %12.41'i GSYİH değişkeni tarafından ve %6.2'si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 4. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.36'sı Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %13.12'si GSYİH değişkeni tarafından ve %8.50'si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 5. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.30'u Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %13.13'ü GSYİH değişkeni tarafından ve %8.50'si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 6. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.30'u Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %13.14'ü GSYİH değişkeni tarafından ve %8.55' i ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 7. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.29' u Kamu Harcamaları değişkeni , %13.14' ü GSYİH değişkeni tarafından ve %8.55' i Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 8. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.29' u Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %12.27' si GSYİH değişkeni tarafından ve %8.55' i Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 9. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.29' u Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %13.14'ü GSYİH değişkeni tarafından ve %8.55'i ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 10. dönemde Kamu Harcamaları değişkeninde meydana gelen değişimin %78.29' u Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %13.14'ü GSYİH

değişkeni tarafından ve %8.55'i ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.

GSYİH değişkenine göre;

- 1. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %5.44' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından ve %94.55'i GSYİH değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 2. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %11.13' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %8.48' i GSYİH değişkeni tarafından ve %0.38'i Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 3. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.87' si Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %81.22' si GSYİH değişkeni tarafından ve %7.89' u Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 4. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.84' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %80.74' ü GSYİH değişkeni tarafından ve %7.89' u ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 5. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.88' i Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %80.29' u GSYİH değişkeni tarafından ve %8.82' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 6. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.87' si Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %80.29' u GSYİH değişkeni tarafından ve %8.83' ü ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 7. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.87' si KAMU, %80.27' si GSYİH ve %8.84' ü ise TİCARET değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 8. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.87' si Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %80.27' si GSYİH değişkeni tarafından ve %8.84' ü ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 9. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.87' si Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %80.27' si GSYİH değişkeni tarafından ve %8.85' i ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.

- 10. dönemde GSYİH değişkeninde meydana gelen değişimin %10.87' si Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %80.27' si GSYİH değişkeni tarafından ve %8.85' i ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.

TİCARET değişkenine göre;

- 1. dönemde TİCARET değişkeninde meydana gelen değişimin %0.35' i Kamu Harcamaları değişkeni tarafından ve %23.61' i GSYİH değişkeni tarafından ve %76.02' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 2. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %3.48' i Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %22.87' si GSYİH değişkeni tarafından ve %73.64' ü ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 3. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.68' i Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.07' si GSYİH değişkeni tarafından ve %76.24' ü ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 4. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.67' si Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.48' i GSYİH değişkeni tarafından ve %75.83' ü ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 5. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.73' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.31' i GSYİH değişkeni tarafından ve %75.94' ü ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 6. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.73' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.35' i GSYİH değişkeni tarafından ve %75.91' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 7. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.73' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.34' ü GSYİH değişkeni tarafından ve %75.92' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 8. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.73' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.33' ü GSYİH değişkeni tarafından ve %75.92' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.
- 9. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.73' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.33' ü GSYİH değişkeni tarafından ve %75.92' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.

- 10. dönemde Ticaret değişkeninde meydana gelen değişimin %2.73' ü Kamu Harcamaları değişkeni tarafından, %21.34' ü GSYİH değişkeni tarafından ve %75.92' si ise Ticaret değişkeni tarafından açıklanmaktadır.

Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan Granger Nedensellik Testi sonuçları Tablo 3.7' de ifade edildiği gibidir;

Tablo 3.7. Granger Nedensellik Testi

	Chi-sg	df	Prob.
DGOV →DLGDPPC	4.993346	2	0.0824
DGOV→DTRADE	2.957437	2	0.2279
DLGDPPC→DGOV	2.833388	2	0.2425
DLGDPPC → DTRADE	4.720447	2	0.0944***
DTRADE→DGOV	2.242248	2	0.3259
DTRADE→DLGDPPC	6.045625	2	0.0487**

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde temel hipotezin reddedileceğini belirlemektedir.

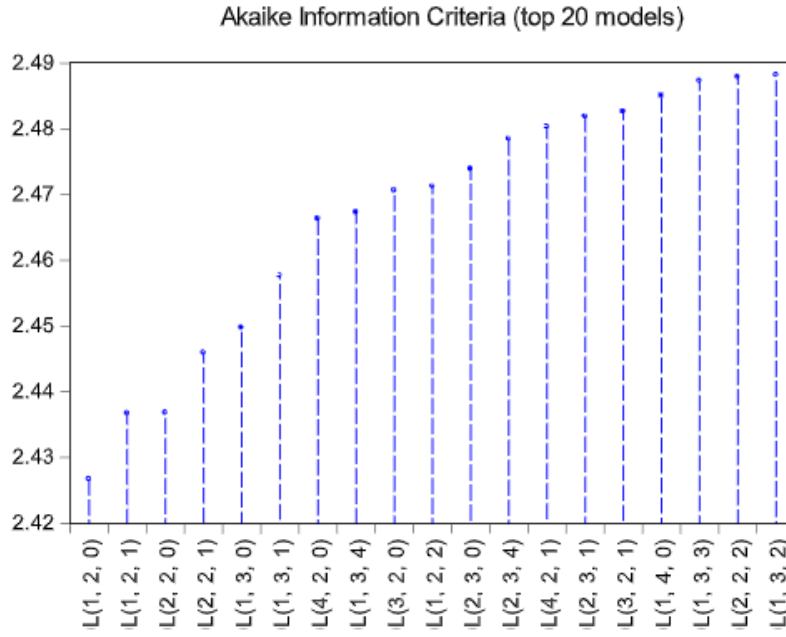
Yapılan nedensellik analizi sonuçlarına göre Ticaret değişkeni ile GSYİH değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını belirlemek için yapılan ARDL testi sonuçları Tablo 3.8' de gösterildiği gibidir;

Tablo 3.8. ARDL Testi Sonuçları

Test Statistic	Value	k
F-statistic	4.707083	2
Significance	IO Bound	II Bound
10%	2.63	3.35
5%	3.1	3.87
1%	3.55	4.38

Tablo 3.8 ile elde edilen sonuçlar incelendiğinde ele alınan değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu görülmektedir.

Grafik 3.3. Akaike Bilgi Kriteri

Şekle göre en uygun ARDL modeli ARDL (1, 2, 0)' dır. Uzun vadeli katsayılar tahmini ARDL (1, 2, 0) modelinden elde edilebilir. Modelde kullanılan değişkenler için uzun vadeli ilişki, hesaplanan uzun vadeli katsayıların işaretine ve istatistiksel önemine bakarak ifade edilmiştir.

Analiz kapsamında incelenen değişkenlere ait uzun dönemli ve kısa dönemli parametre tahmin sonuçları Tablo 3.9' da ifade edildiği gibidir;

Tablo 3.9. Parametre Tahmin Sonuçları

	OLS		FMOLS		DOLS		CCR		ARDL	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Kat S.	Olas
LGDPPC	2.393	0.00***	2.739	0.00***	3.49	0.00***	2.74	0.00***	3.08	0.00***
TRADE	-0.063	0.016**	-0.08	0.049**	-0.116	0.021**	-0.081	0.054*	-0.071	0.273
C	-5.07	0.037**	-7.271	0.061*	-11.937	0.017**	-7.232	0.06*	-10.44	0.101

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde temel hipotezin reddedileceğini belirtmektedir.

Tablo 3.9 ile belirtilen sonuçlar kısa dönemli sonuçlar incelendiğinde;

- Hataların sonlu varyanslara sahip olması durumunda minimum varyans ortalama ve yansız tahmin sonucu veren OLS modeline göre GSYİH %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %2.393 artmakta ve Ticaretteki değişim %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %0.063 azalmaktadır.
- İçsellik sorununa yol açan parametrenin kernel tahmincilerini kullanarak, bu sorunu ortadan kaldırmaya çalışan FMOLS modeline göre GSYİH %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %2.739 artmakta ve Ticaretteki değişim %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %0.08 azalmaktadır.
- Eşbütünleşme denkleminde geri besleme etkilerini ortadan kaldıran, asimtotik olarak etkin bir tahmin edici ortaya koyan DOLS modeline göre GSYİH %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %2.439 artmakta ve Ticaretteki değişim %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %0.081 azalmaktadır.
- Asimtotik olarak χ^2 testinin yapılmasına imkan tanıyan CCR modeline göre GSYİH %1 artarsa Kamu Harcamalarındaki değişim %2.74 artmakta ve Ticaret değişkeninde %1'lik bir artış Kamu Harcamalarındaki değişimi %0.08 azalmaktadır.

Tablo 3.9 ile belirtilen sonuçlar kısa dönemli sonuçlar incelendiğinde;

- Modelde kullanılan değişkenler arasında uzun dönem eşbütünleşme olduğunun ortaya konmasıyla birlikte sırasıyla uzun dönem ARDL tahminleri yapılmıştır. Uzun dönem ARDL tahmin sonuçları göre GSYİH %1 artarsa Kamu Harcamaları %3.08 artmakta ve Ticaret %1 artarsa Kamu Harcamaları %0.071 azalmaktadır.

SONUÇ

Küresel piyasa yerel ekonomiler üzerinde etki göstermekte ve tüketicilerin dışarıdan gelen risklere daha çok maruz kalmasına neden olmaktadır. Hükümet, bireyleri dışarıdan gelen etkilere karşı korumak zorundadır. Küreselleşen dünya ile birlikte liberal ekonomiler ön plana çıkmıştır. Dışa açıklıkla birlikte bireyleri koruma altına alabilmek için kamu harcamalarında bir artış gözlenmeye başlanmıştır. Bu artışa neden olan etken herkese eşit olarak sunulan kamusal mal ve hizmetlerdeki değişim ve faydanın devlet tarafından aracısız olarak dağıtılması istekliliğidir.

Geçen zaman zarfında, teknolojik ürünlerin giderek gelişmesi ve bunların hızlı bir şekilde piyasalaşması bireylerin günlük yaşantılarında vazgeçilmez bir yer almaya başlamıştır. Bu durum klasik kamu maliyesi anlayışında da farklılıklar yaratmaya başlamıştır. Normalde hükümet tarafından üretilmesi beklenen " tam kamusal, yarı kamusal ve özel tüketime yönelik mallar" gibi malların yapısında da farklılaşmalar oluşmaya başlamıştır.

Küreselleşme sürecinde kamu harcamalarındaki meydana gelen değişimlerin neyden kaynaklandığını inceleyebilmemiz için karşımıza telafi edici etki ve etkinlik hipotezi kavramı çıkmaktadır.

Telafi edici etki hipotezine göre, dışa açık ekonomilerde daha fazla şoklara maruz kalan bireyler devletten sosyal güvenliklerinin etkilenmemesi için güvenlik taleplerini arttıracığı ve bunun da devlet harcamaları üzerinde ve vergi oranları üzerinde arttırıcı bir etki göstereceği öne sürülmektedir.

Etkinlik hipotezi ise telafi edici etki hipotezine nazaran küreselleşmenin kamu harcamaları üzerinde meydana getirdiği etkiyi siyasi karar alma mekanizmasının arz yönünü inceleyerek açıklamaktadır.

Hükümet harcamaları bir ülkenin ekonomik yapısından bahsedilebilmesi için gerekli olan bir durumdur. Ekonomik yapıdan bahsederken öncelikle piyasada kamu kesimi ve özel kesimin bulunduğu bir olgu vardır. Kamu kesimi ve özel kesim kendi içinde bir takım kurallar bulundurmaktadır.

Özel kesimde ekonomik faaliyetler içinde bulunan müteşebbisler, ilerleyen dönemler hakkındaki düşüncelerine göre, kar maksimizasyonu sağlayabilmek için bir takım kurallar çerçevesinde hareket etmektedirler. Piyasada oluşabilecek aksaklıklar ve dalgalanmalar bu müteşebbislerin kararlarında olumlu veya olumsuz bir etki yaratabilmektedir. Hükümet kesimi, özel kesim gibi ekonomik faaliyetlerini yürütürlerken belli başlı kurallar çerçevesinde işlemlerini gerçekleştirirken özel kesim gibi amaçları kar maksimizasyon yapmak değildir. Hükümet kesiminin temel amacı fayda maksimizasyonudur.

Fayda maksimizasyonundan kasıt ise bireylere ihtiyaçları olan kamusal mal ve hizmetleri üretmektir. Toplumsal fayda maksimizasyonunu sağlamak için gerekli önlemler ve tedbirler almaktadır. Bunların yanı sıra; özel kesimde meydana gelebilecek piyasa aksaklığı ve başarısızlığın ortadan kaldırılması için de hükümet kesimi çaba göstermektedir. Kamu harcamaları, ekonomik ve sosyal yönden de etkili olduğu için toplum refahı üzerinde etkileri bulunmaktadır. Eğitim harcamaları, sağlık harcamaları, sosyal güvenlik için ayrılan ödenekler arttıkça, toplum refahında da bir artış meydana gelmektedir. Gerçekleşmekte olan bu tür harcamalarla birlikte, yoğun bir şekilde dışsal bir etki oluştuğundan ülkelerde meydana gelen sosyal gelişmişlik düzeyinde de bir artış söz konusudur.

Cameron (1978) yapmış olduğu çalışmada genişleyen kamu ekonomisinin beş nedeninin olduğunu belirtmiştir. Ekonomik, mali, politik, kurumsal, uluslararası faktörlerdir. Bu faktörler ekonomide kamunun rolünü arttırmaktadır. Küreselleşme ile kamu büyüklüğü arasında ilişki olup olmadığı tam olarak netlik kazanmamıştır. Bazı görüşler ticari açıklığın kamu harcamalarını azalttığını savunmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de 1961-2014 döneminde ticari açıklık ile kamu harcamaları arasındaki ilişki telafi edici etki hipotezi bağlamında incelenmiştir. Kamu harcamaları merkezi yönetim ve giderleri Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğünden alınmıştır. Gayrisafi yurtiçi hasıla verileri Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütünden (OECD) yararlanılmıştır.

Ampirik analizlerde kullanılacak model;

$$gov = \alpha_0 + \alpha_1 trade + \alpha_2 gdp + u$$

şeklindedir. Burada 'gov' kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payını, 'trade' ithalat ve ihracat toplamının GSYİH içerisindeki payını ve 'gdp' ise kişi başına GSYİH'i ifade etmektedir. 'u' hata teriminin homojen ve bağımsız bir şekilde dağıldığı varsayılmaktadır. Model seçiminde etkinlik hipotezi ve telafi edici etki hipotezi çerçevesinde oluşturulmuştur. Küreselleşme ile ilişkili olarak bağımsız değişken seçilirken kamu harcamaları analizde bağımlı değişken olarak gösterilmiştir. GSYİH ve ticaret değişkeni ise bağımsız değişken olarak modelde ele alınmıştır.

Yapılan analizde korelasyon sonucuna göre 'GSYİH' ve 'Ticaret' değişkenlerinin mükemmel derecede korelasyonlu olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda GSYİH ve Kamu Harcamaları değişkenleri arasında yüksek dereceli bir korelasyon bulunmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda Türkiye'de telafi edici etki hipotezinin geçerli olduğu kanısına varılmıştır. Küreselleşmenin bir göstergesi olan dış ticaret ve doğrudan yabancı sermaye akımları arasında telafi edici etki hipotezinin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Analiz sonuçları göz önüne alındığında dışa açıklık oranı yükseldikçe devletlerin bireyleri korumak amacıyla hükümet harcamalarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Telafi edici etki hipotezini destekleyen bu sonuçlara göre Türkiye'de kamunun dışa açıklıkla büyüdüğünü etkinlik hipotezinin kabul edilmediğini gösterir. Türkiye için elde edilen bu sonuçlar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere bir kılavuz niteliğinde olabilir. Öncelikle ithal edilen ürün gruplarına katma değerlerine göre kısıtlama getirilmesi böylece dış açıklık için kullanılan kamu kaynaklarının en verimli şekilde kullanılması amaçlanmalıdır.

Ortaya çıkabilecek zararlar karşısında hükümetin önlemler alması öncelikli görevlerdendir. Bunlardan dolayı sonraki süreçlerde bu etkiler göz önünde bulundurularak diğer çalışmaların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağatev, S. ve Yamak, N. (2009). Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinde Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:23, Sayı:4
- Altay, A., ve Aysu, A. (2013). Etkinlik ve Telafi Edici Etki Hipotezi: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Ampirik Bir İnceleme. TİSK Akademi, 1, 130-154
- Balle, F. ve Vaidya, A. (2002). A Regional Analysis of Openness and Government Size. Applied Economic Letters. 9(5), 289-292
- Bilen, M. ve Es, M. (1998). Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar. Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu. Adapazarı. 376-399
- Borghi, E. (2008). Trade Openness and Public Expenditure on Labor Market Prices.
- Cameron, D. (1978). The Expansion of the Public Economy American Political Science Review, 72(49), 1243-1261
- Çelik, S. ve Basdas, U. (2010). How Does Globalization Affect Income Inequality? A Panel Data Analysis, International Advances in Economic Research. 16, 353-370
- Dominitz, J. ve Manski. C. (1997). Perceptions of Economic Insecurity. Evidence From the Survey of Economic Expectations. The Public Opinion Quarterly. 61(2), 261-287
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 22, 37-50
- Easterly, W., Islam, R. ve Stiglitz, J. (2000). Explaining Growth Volatility. World Bank, Washington
- Epifani, P. ve Gnani, G. (2009). Openness, Government Size and The Terms of Trade. The Review of Economic Studies. 76, 629-668
- Erauskin, I. (2011). Financial Openness, Volatility, and The Size of Productive Government. Journal of The Spanish Economic Association. 2(2), 233-253

- Garrett, G. (2001a). Globalization and Government Spending Around the World. *Studies in Comparative International Development*. 35(4),3-29
- Garrett, G. (2001b). The Distributive Consequences of Globalization
- Garrett, G. ve Mitchell, D. (2001). Globalization, Government Spending and Taxation in the OECD. *European Journal of Political Research*. 39(2), 145-177
- Garrett, G. ve Nickerson, D. (2001). Globalization, Democratization and Government Spending in Middle Income Countries.
- Gemmel, N., Kneller, R. ve Sanz, I. (2008). Foreign Investment, International Trade and The Size and Structure of Public Expenditures. *European Journal of Political Economy*. 24, 151-171
- Grunberg, I. (1998). Double Jeopardy: Globalization, Liberalization and The Fiscal Squeeze. *World Development*. 26(4), 591-605
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018). kaynak www.hmb.com.tr E.T. 15.03.2020
- ILO (2004). Economic Security For A Better World. ILO Socio-Economic Security Proramme. Geneva, Switzerland
- IMF (2007). Globalization and Inequality. *World Economic Outlokk*. October. Washington, USA
- IMKB (2010). Borsa Terimleri Sözlüğü
- International Monetary Fund, Balance of Payments Statistics
- International Monetary Fund, Government Finance Statistics
- International Monetary Fund, International Financial Statistics and data files.
- Karabulut, G., Bilgin, M. & Danişoğlu, A. (2010). Determinants of Currency Crises in Turkey. *Emerging Markets Finance and Trade*, 46(Sup: 1), 51-58
- Kaufman, R. ve Segura-Ubiergo, A. (2001). Globalization, Domestic Politics, and Social Spending in Latin America: A Time-Series Cross Section Analysis. *World Politics*. 53(4), 553-587
- Klien, M.; Leibrect, M. ve Onaran, Ö. (2009). Globalization and the Structure of Public Spending in the Western and Eastern EU Member States.

- Kose, M., Prasad, E. ve Terrones, M. (2003). Financial Integration and Macroeconomic Volatility. IMF Working Paper
- Lane, P. & Milesi-Ferretti, G. (2011). Cross Border Investment in Small International Financial Centres, *International Finance*, 14(2)(06), 301-330.
- Licchetta, M. (2009). Common Determinants of Currency Crises: Role of External Balance Sheet Variables. Bank of England.
- Mody, A., ve Taylor, M. (2002). International Capital Crunches: the Time Varying Role of International Asymmetries. International Monetary Fund
- OECD (2001a). Growing Income Inequality in OECD Countries: What Drives it and How Can Policy Tackle It?
- OECD (2001b). Revenue Statistics 1965-2010, OECD Publishing.
- OECD Stat (2012). Income Distribution Inequality- Country Tables
- OECD (2018) <https://stats.oecd.org> E.T: 24/01/2021
- Osberg, L. (1998). Economic Insecurity
- Öncel, Y. (2005). Kurumlar Vergisinde Değişim ve Uluslararası Vergi Rekabeti. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
- Özatay, F. (2015). Turkey's Distressing Dance With Capital Flows. *Emerging Markets Finance and Trade*
- Özdemir, S. (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. Yayın No:2007-57
- Perry, G. (2009). Causes and Consequences of High Volatility in Developing Countries. Center of Global Development. Beyond Lending How Multilateral Banks Can Help Developing Countries Manage Volatility. Washington DC 20036. 1-14
- Rakıcı, C. (2008). Gelir Dağılımının Düzenlenmesinde Gelir Vergisinin Rolü: Türkiye Örneği. Doku Eylül Üniversitesi SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir
- Razin, A. ve Rose, A. (1992). Business Cycle Volatility and Openness: An Exploratory Cross Section Analysis. NBER Working Paper Series. Working Paper NO: 4208

- Rodrik, D. (1998), Why Do More Open Economies Have Bigger Governments? Journal of Political Economy, 106(5),997-1032
- Rubio, O. ve Roldan, C. (2009). Does the Balance of Payments Costrain Economic Growth? Some Evidence For The New EU Members
- Scheve, K. ve Slaughter, M. (2002). Economic Insecurity and The Globalization of Production. NBER Working Paper Series Working Paper 9339
- Schulze, G. ve Ursprung, H. (1999). Globalization of The Economy and The Nation State. The World Economy. 22(3), 295-352
- Sener, S., Bayrakdar, S., ve Hacıoğlu, v. (2015). The Analysis for the Validity of Compensation and Efficiency Hypothesis in Turkey between 1975 and 2013. World Conference on Technology, Innovation and Entrepreneurship. 95,s.624-631
- Seyidoğlu, H. (1999). Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama. Geliştirilmiş 13. Baskı. İstanbul
- Tanzi, V. (2002). Globalization and Future of Social Protection. Scottish Journal of Political Economy. 49(1), 116-127
- Tanzi, V. ve Schuknecht, L. (2000). Public Spending in The 20th Century. United Kingdom: Cambridge University Press
- Taşar, İ. (2014). Türkiye'de Etkinlik ve Telafi Edici Etki Hipotezlerinin Geçerliliğinin Test Edilmesi
- Tuncer, G. (2016). Telafi Hipotezinin Türkiye'de Geçerliliği: Bölgesel Panel Veri Analizi
- Ulutürk, S. (1998). Türkiye'de Planlı Dönemde Kamu Harcamalarının Gelişimi ve Devletin Ekonomideki Rolü. Akçağ Basım, Ankara.
- United Nations (2008). Overcoming Economic Insecurity. New York: World Economic and Social Survey 2008, United Nations
- Uzay, N. (2002). Kamu Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999).
- Wolf, H. (2005). Whaty is Volatility and Why Does It Matter. Managing Economic Volatility and Crises. Cambridge University Press, 45-65

Wood, A. (1998). Globalization and The Rise in Labour Market Inequalities. The Economic Journal. 108, 1463-1482

World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. kaynak: www.worldbank.com E.T. 10.03.2020

World Development Indicator(2005). World Bank. Washington, USA

Zeren, F., ve Ergün, S., (2013). Ticari Açıklık ve Kamu Büyüklüğü İlişkisi; Panel Nedensellik Testi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27,229-240

Zortuk, M., ve Beşer, B., (2014). Dışa Açıklık ve Demokratik Yapının Kamu Kesimi Büyüklüğü Üzerindeki Etkisi: Rodrik Hipotezine Geçiş Ekonomilerinden Kanıt. Ege Akademik Bakış, 14(3), 345-359.